Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл
НОЯБРЬ
30
ЧЕТВЕРГ
№ 282 (9050).
Өртээ 2 көп.

ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР

Бүгү совет кижилер боттарының улуг байырлалы — ССР Эвилелиниң тургустунганындан бээр 50 чыл болурунга уткуштур чорупорар. Юбилейге чедир санныг хонуктар арткан. Ынчангаш күш-ажылчы коллектив бүрүзү улуг байырлалга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин хынап, ажыл-агый чылын бүгү тала-биле чедиишкинниг доозарының арга-курлавырларын илередип, келир үени бодап, аңаа ыяк белеткенип турар.

Ленин орденниг Совет Тываның ажылчы чоннары бо чылын экономика болгаш культура тургузуушкунунга улуг бурунгаарлаашкынны кылган. Көдээ ишчилерниң эрес-шудургу ажылын Коммунистиг партия, Совет чазак бедии-биле үнелеп, тараа бүдүреринге, ону күрүнеге садарынга социалистиг чарышка шылгараан дээш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун республикага тывыскан. Ол бедик шаңнал ажылчы чоннарны улам чүткүлдүг ажылдаарынче хей-аът киирген.

Ол ышкаш республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери эрткен он айларда эки ажылдаан. Продукция сайгарарының планын 103,6 хуу күүсеткен, пландан ажыр 2 млн. 113 муң рубльдиң продукциязын сайгарган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткениниң ачызында продукцияның кол-кол хевирлерин планнаанындан хөйнү бүдүрген. Ажыл-чорудулганың ол кергүзүүн эртем-техниктиг депшилгеге үндезилеп бедиткеш, эрткен он айларда үлетпүр бүдүрүлгелери пландан ажыр 5 млн. 466 муң рубльдиң продукциязын, азы ниитизи-биле пландан ажыр бүдүрген продукцияның 85,4 хуузун белеткээн. Бо дээрге үлетпүр бүдүрүлгезиниң темпилериниң чайгылыш чок бедип турарының тодаргай херечизи болур.

Бүдүрүлге коллективтери юбилейжи чарыштың шиитпирлиг үе-чадазында улам улуг күжениишкин-биле ажылдаарынче бүгү ажылчыннарны, инженер-техниктиг кадрларны мобилизастап турар. Кызылдың болгаш Кызыл-Мажалыктың тууйбу заводтары 1972 чылдың планын күүседипкеш, келир чылдың үлүүнге кииириштир ажылдап турар. Ындыг тиилелгеге боду чайгаар чедип келбээн. Коллективтерде бүдүрүлге күчүлерин долу ажыглаар, аар ажылдарны машина-техниканың дузазы-биле кылыр, чаа техниканы шиңгээдир, технологияны сайзырангайжыдар ажылды кичээнгейниң төвүнге тургусканындан планныг орулгалар хуусаа бетинде күүсеттинген.

Эртем болгаш техникада чаа чүүлдерни бүдүрүлгеге шиңгээдир, аңаа үндезилээш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, бүдүрүлгениң ажыктыын улгаттырары—экономиканы хөгжүдериниң чугула бырлалары болур дээрзин СЭКП-ниң XXIV съездизи онзалап айыткан. Шынап-ла амгы үеде бүдүрүлге коллективтериниң ажыл-чорудулгазының кол угланыышкыны ол айтырыгларны шиитпирлээринче угланган.

«Тыва даг-дүгү», «Тыва кобальт» комбинаттар бо талазы-биле үлегерлиг ажылдап турар. Эвээш чарыгдалдарны үндүрүп тургаш, эки шынарлыг хөй продукция бүдүрериниң курлавырларын ол комбинаттарның ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, чогаадыкчылары, чаартыкчылары дилеп тып, ажыглап турарындан планныг көргүзүглер, саң-экономиктиг байдал экижип орар.

Ак-Довуракта болгаш Хову-Аксыда парткомнар бүдүрүлгениң техника, технология, социал талазы-биле айтырыгларынче ханылап кирер, чаартылга болгаш чогаадылга херээнге партийжи деткимчени көргүзер талазы-биле байлак дуржулганы мөөңнеп алган. Чижээ, чоокку үениң бир болуушкунун көрээл. «Тыва кобальт» комбинаттың даг цегинде бригадир А. А. Васильевтиң удурттаны чер үттекчилериниң бригадазы кобальтылыг руданы дүрген казар арганы ажыглап, ажыл шагын эң ажыктыг чарыгдап тургаш, айда 90 погон-метр хемчээлдиг штректи казар планны 130 погон-метр чедирер хүлээлгени алган. Ийи неделяның ажылын түңнээш, хүлээлгени эде көрүп, улам бедиткен. Чер үттекчилери 150 погон-метрни эртип, ажылдың шынарын улам экижиткен. Ол эки эгелээшкинни «Тыва кобальт тудугда» партком, профэвилел комитеди деткээн. Комбинаттың коллективи аңаа хей-аът киргеш, руда байыдарын, концентрат ылгаарын улам экижидерин шиитпирлээн.

Ак-Довуракта даг-дүгүнүң арыглакчылары чаа дериг-херекселдерни шиңгээдириниң планын ёзугаар ээлгү ийи чылда 13 технологтуг шугумну сайзырангайжыткан. Ол чорук продукция бүдүрериниң хемчээлин өстүрген болгаш шынарын экижиткен. Комбинат он айларда 36042 тонна сорттуг даг-дүгүн бүдүрген, ол дээрге планнаанындан 2242 тонна хөй. Ак-довуракчылар бо чылын пландан ажыр 2000 тонна сорттуг даг-дүгүн пландан ажыр бүдүрер хүлээлгезин күүседипкен. ССРЭ-ниң 50 чылынга уткуштур ук хүлээлгени улам бедиткен. Чыл планын декабрь 25-те күүседиптериниң бүгү барымдаалары бар.

Республиканың үлетпүрү юбилейге уткуштур алган хүлээлгелерин бүрүн күүседир төлээде, ажыл-агыйның хожудап турар адырларын улам сайзырангайжыдарының организас-техниктиг хемчеглерин алыры, бүгү күштү чыл планын хуусаа бетинде доозарынче мобилизастаар алаар. Электроэнергия, хөмүр-даш, даг-дүгү, тудуг ыяжы чергелиг материалдарны хүлээнгени ёзугаар пландан ажыр бүдүрүп болурунуң аргалары бар.

Ынчалза-даа школалар, уруглар сады, кадык камгалалдың, культура хандырылгазының объектилерин ам-даа оожум тудуп турары, чугай, кондитер кылыглары, мебель болгаш культура-амыдыралдың хереглел бараанарын бүдүрер планнарның күүсеттинмейн турары чер-черде партия, совет органнарны дүвүредир ужурлуг.

Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң бүдүрүлгелери чугай белеткээр, аңаа хереглелди хандырар орулгазын чедир күүсетпейн турар. Ооң чылдагааны дээрге-ле ажыл-агыйжы эвес чорук. Республиканың тудуг материалдар үлетпүрүнүң эргелелиниң кичээнгейин чугай белеткелинче база угландырып, тудуг чугайының кол бүдүрүкчүзү болдурарын бодаар үе келген.

Тудугну индустриалдыг аргаже шилчидер улуг орулганы боттандырарынга чоокта ажыглалга кирген «Тудуг кезектери» комбинат кол рольду ойнаар ужурлуг. Бетон, арматура болгаш демир-бетон кылыглар, дилиг материалдары белеткээр планны ол күүседип турза-даа, бажың тудуунуң кезектерин бүдүрерин шуудадып шыдаваан. Ук ажыл биске чаа, ынчангаш аңаа ажылдаар мергежилдиг кадрлар чедишпес-даа болза, комбинаттың специалистериниң чогаадыкчы идепкейин ук херекти бүрүн шиңгээдип алырынче мобилизастаары, ук айтырыгны трестке, төпке чедир тургузуп, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери — соңгаарладып болбас орулгаларның бирээзи. 129 квартиралыг бажыңның республикага таарыштыр төлевилээн түүзүн шиңгээдип алыры, ооң-биле найысылалга чурттаар тудуун шапкынчыдары онза чугула.

Продукцияның шынарын экижидер, бот-үнезин чиигедир, бүгү чүүлге камналгалыг болур дээш чаартыкчыларның болгаш мурнакчыларның саналдарын, дуржулгазын нептередиринге бүдүрүлгелерде партия, профэвилел, комсомол организацияларының идепкейлиг, тывынгыр ажылдаары чугула.

Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң коллективи ССРЭ-ниң 50 чылынга уткуштур алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар. Ол чедиишкинде бульдозерист А. И. Поповтуң күш-ажылчы үлүү база кирип турар.

Хөмүр-даштыг каътка чедир чыдып турар куруг породаны аштап каапкан соонда Александр Илларионович бодунуң «каң аъдын» мунгаш, хөмүр-даш чүдүрүп алыр дээш келир автомашиналарга орукту дескилеп бээр. Экскаваторнуң долу күш-биле ажылдаарын хандырар орулга-биле бульдозер хөмүр-дашты бөле идип база бээр. А. И. Попов техниказынга камныг, ажылынга харыысалгалыг. Ээлчег нормазын ол үргүлчү ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТА: бульдозерист А. И. ПОПОВ.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

АКЫ-ДУҢМА НАЙЫРАЛ

ССРЭ-ниң партия-чазак төлээлери Венгрияда

БУДАПЕШТ. (СЭТА-ның тускай корр). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке баштаткан ССРЭ-ниң партия-чазак төлээлериниң аян-чоруун венгр хөй-ниити улуу-биле сонуурган, өлче кол кичээнгейни салып турар. Ында совет төлээлериниң чеде бергениниң чурттуң амыдыралынга политиктиг эң чугула болуушкун. СЭКП биле ВСАП-тың болгаш ССРЭ-биле ВУР-нуң аразында найыралдың болгаш кады ажылдажылганың чаа, чайынналчак көргүзүү деп үнелеп көрүп турар.

«Венгр-совет найырал болза, венгр улустуң амыдыралында аңаа деңнээр чүве чок эң үнелиг чөрни ээлеп турар. Бистиң хүн-бүрү чурттаалгавыска ол кижиниң организминге тывар агаар ышкаш эргежок чугула»—деп, Будапештиниң «Эшти хирлап» солуну бижээн.

Будапештиниң чонунуң ноябрь 27-де эш Л. И. Брежневти, совет төлээлер кежигүннерин аэродромга, хоорайның кудумчуларынга болгаш шөлдеринге чүректиң ханызындан уткуп турганы акы-дуңма совет улуска венгр улустуң изиг ынакшылының чайынналчак көргүзүү болган. Найысылалдың чурттакчылары-биле кады республиканың бүгү булуңнарында хөй миллион венгрлер ССРЭ-ниң партия-чазак төлээлерин уткуп-хүлээп алырын көрүп, аңаа база киржикеннер.

Венгр телевидение ону Ферихедь аэродромдан дорт дамчыдып. Ленин орденин эш Л. И. Брежневтиң эш Я. Кадарга тывысканын көргүскен. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының ол шаңнал-биле холбаштыр эш Я. Кадарга чылыг состерн, а ол ышкаш эш Я. Кадарның СЭКП-ге болгаш Совет Эвилелинге чүректиң ханызындан улуу-биле өөрүп четтирген чугаазы-даа бүгү чуртка чаңгыланып турган. Хүндүлүг совет аалчыларның мында келгени Венгрияның амыдыралынга ёзулуг байырлал болу берген.

ССРЭ-ниң партия-чазак төлээлериниң мында барганы хамыктың мурнунда ийи чурттуң удуртукчуларынга социализмниң болгаш коммунизмниң тургузуушкунунуң чорупт турарының дугайында үре-түңнелдиг санал-оналсолчур, акы-дуңма партияларның болгаш улустарның аразында бүгү харылзааларны улам ханы болгаш утка-шынарлыг болдурар арганы бээр.

Ол бүгүнүң херечизи—ноябрь 27-де Будапештиде эгелээн найыралдыг, чүректиң ханызындан болгаш бот-боттарын долузу-биле билчириниң байдалында боол турар совет-венгр чугаалажылгашкыннар ол-дур. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседири дээш совет улустуң чедиишкиннниг демисежип турарынче, ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга алдар болдурган социалистиг чарыштың калбарганынче. ВСАП-тың X съездизиниң салган орулгаларын боттандырарынга венгр улустуң чедиишкиннеринче, ВСАП ТК-ның чоокта чаа болган пленумунуң түңнелдеринче болгаш шиитпирлеринче ол чугаалажылгашкыннар үезинде кол-ла кичээнгейни салып турар.

Ноябрь 28-те ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаалажылгашкыннары үргүлчүлээн.

Ол ышкаш ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри И. А. Громыко-биле ВУР-нуң даштыкы херектер министри Я. Петерниң аразынга санал-онал солчууушкуннары база болган.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ КОМИССИЯЛАРЫНДА

Ноябрь 28-те Кремльге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ээлчеглиг сессиязының болуру-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдер Совединиң болгаш Националдар Совединиң План-бюджет комиссияларының болгаш адырлар аайының комиссияларының, Аныяктар херектериниң болгаш Бойдус камгалалының талазы-биле комиссияларының төлээлекчилериниң каттышкан хуралы болган. Эвилелдиң Совединиң план-бюджет комиссиязының даргазы П. А. Розенко хуралды даргалаан.

1973 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының төлевилелиниң дугайында илеткелди ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрпланының даргазы Н. К. Байбаков кылган.

Хуралдың киржикчилери ол ышкаш ССРЭ-ниң сан министри В. Ф. Гарбузовтуң ССРЭ-ниң 1973 чылда Күрүне бюджединиң төлевилелиниң болгаш ССРЭ-ниң 1971 чылда Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында илеткелин база дыңнааннар.

Улус ажыл-агыйының планын, Күрүне бюджедин болгаш бюджеттиң күүселдезиниң дугайында отчётту баштай чугаалажып көөр талазы-биле План-бюджет болгаш адырлар комиссияларының ажылының чурумунуң дугайында Националдар Совединиң План-бюджет комиссиязының даргазы К. М. Герасимовтуң дыңнадыын комиссиялар хуралынга база дыңнаан.

Планның болгаш бюджеттиң чогуур адырларын баштай чугаалажып көөрү-биле каттышкан белеткел комиссияларын тургускан, оларда Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң План-бюджет болгаш адырлар комиссияларының, Аныяктар херектериниң талазы-биле болгаш Бойдус камгалалының талазы-биле комиссияларының кежигүннери кирген. (СЭТА).

МАЛЧЫННАРНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ ЭГЕЛЕКЧИЛЕРИ

ОРЕНБУРГ ОБЛАСТЫҢ МАГНИТОСТРОЙ АТТЫГ ЛЕНИН ОРДЕННИГ СОВХОЗУНУҢ № 2 САЛБЫРЫНЫҢ СЕМИРТИР АЗЫРААР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЗВЕНОЗУНУҢ

СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Бистер, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Анастасия Тимофеевна Петруковичиниң эргелекчилеп ажылдап турары № 2 салбырның моолдурга семиртир азыраар звенозунуң механизаторжу-малчыннары, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң парлалгага үнген «1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» доктаалы-биле улуг кичээнгейлиг таныышкан бис.

Фермаларда ам кайы хире чугула болгаш харыысалгалыг үе боол турары кымга-даа билдингир. Ынчангаш бистер чаңгыс үн-биле ол чарышка каттыжып кирер, эът бүдүрерин көвүдедир дээш идепкейлиг демисежир деп шиитпирледивис. Бистер мыйыстыг бода малдың моолдургаларын азыраар механизастаттынган шөлде ажылдап турар бис. Бистерге амгы үениң эргежок чугула бүгү, техниказын берген.

ССРЭ-ниң тургустунганынга алдар кылдыр 1972 чылда алган социалистиг хүлээлгелеривис чедиишкинниг күүсеттинер. Бо чылдың 10 айларының дургузунда 1325 центнер немелде деңзи алдынган, чыл төнчүзүнге чедир ам-даа 1680-ни алыр бис. Ол-ла үе дургузунда хонукта немелде деңзи ортумаа-биле 884 грамм болган. Күрүнеге ниити деңзизи 2910 центнер 648 баш мыйыстыг бода малды, ооң иштинде эң тергиин семис 562 баштыы дужааган. Эът садарының улус ажыл-агый планы 116 хуу күүсеттинген. Бир центнер немелде деңзиниң бот-үнези 68,4 рубль, а бир баш малды дужаап турда бот-үнези — 594 рубль, сайгарылгадан кирген орулга—970 рубль болган.

Совхоз күрүнеге бир баш мыйыстыг бода малды сатканындан 376 рубль арыг орулганы алган.

Бистер эргежок чугула санныг бедүүн болгаш шыктыг чемнерни белеткээш, оларны чүгле болбаазырадып кылгаш, малга берип турар бис. Мал чемнерин хээндектеп, дрожжилеп болгаш буска чымчадып кылырынга немелде деңзи единицазынга мал чеми 8,5 единицаны чарыгдап турар бис.

Бистер, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш фермалар ажылдакчыларының бүгү-эвилел чарыжынга киржип эгелеп тура, семирти азырап турар малдың баш санының хонукта ортумак немелде деңзизин 900 граммдан эвээш эвес болдурар, 1973 чылдың бирги кварталында 1350 центнер эътти, а келир чылдың бирги чартыында ниитизи-биле — 2520 центнерни дужаар деп хүлээнип тур бис. Ол болза, малдың баш санының өзери-биле чергелештир 1972 чылдың улус ажыл-агыйының планында көрдүнгениниден 520 центнер хөй болгаш ооң бирги чартының деңнелинден 800 центнер хөй боол турары ол-дур.

Амгы үеде семиртилгеде 300 баш мыйыстыг бода мал бар, ынчаарга январь-февраль айларда ам-даа 310 баштыы немээр деп турар.

Партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынынга харыы кылдыр бистиң коллектив бодунга алган сөзүн алдарлыы-биле бадыткаар дээш бүгү күжүн, билиин болгаш арга-мергежилин бээр.

СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕНИ ЗВЕНО КОЛЛЕКТИВИНГЕ ХҮЛЭЭП АЛГАН.

Туранчыларны деткип тур бис

ЧАРЫШКА БЕДИК КӨРГҮЗҮГЛЕР ДЭЭШ

Тоску беш чылдың ийиги чылының планныг онаалгаларын күүседир база ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюнга телептиг ужуражыр дээш алган социалистиг хүлээлгезин боттандырар талазы-биле Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң ажыл-ишчилери чамдык ажылдарны чоруткан.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир дээш социалистиг чарышты совхозтуң ажыл-ишчилериниң ортузунга калбарткан. Совхозтуң ажыл-ишчилери эрткен 10 айларда дараазында көргүзүглерни чедип алган. Малдың баш саны өскен. Чижээ, хойнуң баш санын 34400 чедир өстүрери планда көрдүнген, а херек кырында күүсеткени 40717 баш болган.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле план күүсеттинип турар. Социалистиг чарыш совхозтуң ажыл-ишчилериниң ортузунда калбарган. Чыл бүрүде мурнакчыларның саны өзүп турар. Чижээ, малчыннардан О. С. Бадыжык төрүүр 100 хойданна 112 хураганны камгалап ап, бир хойдан 3,3 кг дүктү кыргып алган. Ол ышкаш малчын К. Т. Шыырапай 100 хойдан 104 хураганны камгалап алган. Малчыннар Максим Чаш-оол, Сергей Шактар-оол, Түлүш Бүрүңмаа төрүүр 100 хойдан 95-тен 101 чедир хураганнарны менди камгалап ап, бир хойга онаалтыр 2,8—3,3 кг чедир дүктү кыргып алган. Боттарының социалистиг хүлээлгелерин он алды хойжу ажыр күүсеткен. Саанчылар Дугар Эник-кыс, Серен Сүгежик, Нурсат Өлчей бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Инек кадарчызы Николай Кара-оол төрүүр 100 инектен 95 бызааны, хонуктa бир башка хамаарыштыр 748 грамм немелде деңзини чедип алган.

Чер ажылының талазы-биле совхоз бо чылын бир гектар шөлден ортумаа-биле 7—8 центнер дүжүттү ажаап алган. Ногаа бригадазы элбек дүжүттү эки өстүрүп, совхозка хөй орулганы киирген. Пётр Кабанов, Александр Шатаев, Александр Буянкин күскү дүжүт ажаап алыышкынының маадырлары болганнар. Мурнакчы трактористер Кандан-оол Кызыл-оол, Николай Цыбин, Бегзи Байыр-оол, Бора-Тараа Соңгукчу, Бора-Тараа Мөнге олар база күжениишкинниг ажылдаан. Ол ышкаш ногаа өстүрүкчүлеринге Анай Мильда, Уйнук Доңгак, Нурсат Сайын олар база күш-ажылга үлегер чижээн көргүзүп турган. Социалистиг чарышта 670 кижи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы дээш шимчээшкинде 215 кижи хаара туттунган.

Бо хүннерде совхозтуң малчыннары «1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалынга хамаарыштыр Бии-Хемде «Кызыл тарачын» колхозтуң Туран сүт-бараан фермазының коллективиниң республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыын совхозтуң ажылчыннары чүүлдүгзүнүп база деткип турарлар.

Т. ОНДАР.

ТЫВА АССР-НИҢ АЛДАРЛЫГ ЭМЧИЗИ ДЕП ХҮНДҮЛҮГ АТТЫ П. Г. ПОДЗОЛКОВКА ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Совет Тывага мергежилдиг медицина кадрларын белеткээринге ачы-хавыяазы дээш Красноярскиде күрүнениң медицина институдунуң ректору Петр Георгиевич **ПОДЗОЛКОВКА** Тыва АССР-ниң алдарлыг эмчизи деп хүндүлүг атты тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң Даргазы
Б. ДОЛЧАҢМАА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң Секретары
К. БУДУК-ООЛ

Кызыл хоорай,
1972 чылдың ноябрь 27.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ К. В. ОРЕХОВ БИЛЕ Ж. Ж. РАПОПОРТТУ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Совет Тывага мергежилдиг медицина кадрларын белеткээринге идепкейлиг киржилгези дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаары болза:

Владимир Константинович ОРЕХОВТУ—Красноярскиде күрүнениң медицина институдунуң проректору.

Жан Жозефович РАПОПОРТТУ—профессор, Красноярскиде күрүнениң медицина институдунуң эмнелге факультединиң педиатрия кафедразының болгаш эмчилер билиин бедидер факультеттиң эргелекчизи.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң Даргазы
Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң Секретары
К. БУДУК-ООЛ.

Кызыл хоорай.
1972 чылдың ноябрь 27.

Каттышкан пленум

Кремльдиң Улуг ордузунга, ноябрь 29-та, ССРЭ-ниң чогаалчыларының, кинематографистериниң, композиторларының, чурукчуларының, театр мастерлериниң, архитекторларының, журналистериниң — чогаадыкчы эвилелдериниң болгаш организацияларының баштаар черлериниң каттышкан пленуму ажыттынган.

Пленумнуң ажылынга совет культураның сураглыг муң ажыг ажылдакчызы, эвилелдешкен республикаларның Компартиялар ТК-ларының, партияның хөй-хөй крайкомнарының, обкомнарының секретарьлары, төп болгаш чер-черниң идеология албан черлериниң, ведомстволарның удуртукчулары, төп солуннарның, журналдарның редакторлары киржип турар.

Эштер А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарёв оларны чыылганнар чылыы-биле уткаан.

Пленумнуң чугаалажыр айтырыы: «Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң тургустунганының 50 чыл оюу болгаш хөй националдыг совет культураның хөгжүлдези».

Пленумну ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черниң секретары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. С. Тихонов ажыткан.

(СЭТА).

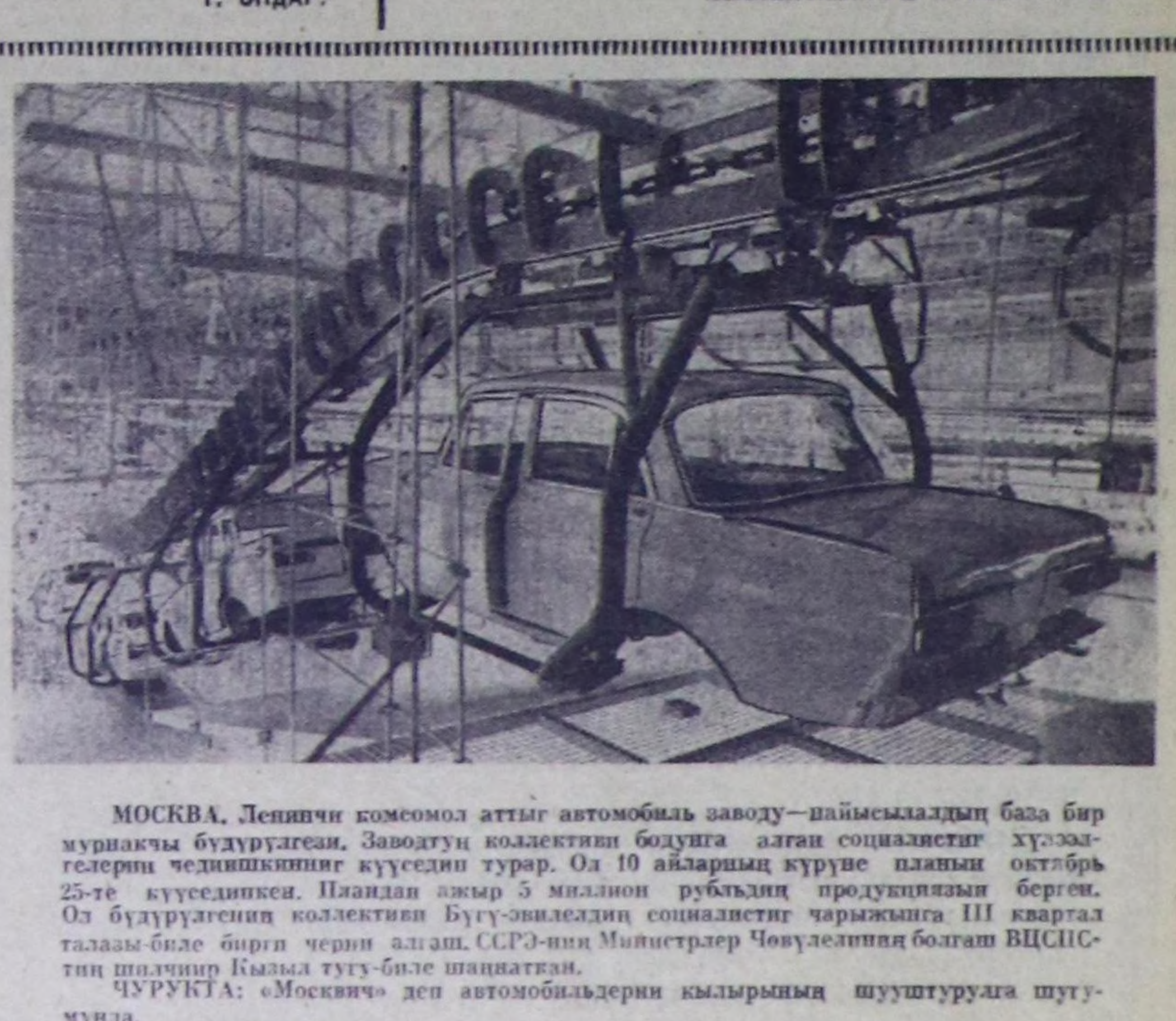

МОСКВА. Ленинчи комсомол аттыг автомобиль заводу—найысылалдың база бир мурнакчы бүдүрүлгези. Заводтуң коллективи бодунга алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар. Ол 10 айларның күрүне планын октябрь 25-те күүседипкен. Пландан ажыр 5 миллион рубльдиң продукциязын берген. Ол бүдүрүлгениң коллективи Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга III квартал талазы-биле бирги черни алгаш, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: «Москвич» деп автомобильдерни кылырының шуушттурулга шугумунда.

В. ХУХЛАЕВТИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникаы).

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ VII ПЛЕНУМУ

ПАРТИЯ ЭГЕ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ ДАЙЫНЧЫ АРГА-ШИНЭЭЗИН БЕДИДЕР

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге партия эге организацияларының дайынчы арга-шинээзин болгаш ролюн улам ыңай бедидериниң талазы-биле партияның область организациязының сорулгаларының дугайында СЭКП Тыва обкомунуң секретары **В. И. Поповтуң** илеткелиниң соонда пленумга санал-оналдар калбарган. Чүве чугаалаан эштер партийжи ажылдың дуржулгазын солчуп, ажыл-херектиң чедиишкинниг-даа, четпес-даа талаларын хандыр анализтеп, кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, моон соңгаар чорудар ажылдарже угландырганнар.

Бир дугаарында найысылал Кызылдың партия хоорkомунуң бирги секретары **В. Б. Добромыслов** сөс алган. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң болгаш партия ТК-ның ооң дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин күүсетпишаан, найысылалдың партия хоорkому эге организацияларның авангардчы ролюн болгаш дайынчы арга-шинээзин бедидеринче угланган хемчеглерни ап турар дээрзин ол дыңнаткан. Бо айтырыгларга холбаштыр хоорkомунуң бюроларынга тууйбу заводунда, № 2 АТБ-де, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйында болгаш өске-даа коллективтерде партия эге организацияларының отчёттарын база информацияларын дыңнаан. Партияга хүлээп алышкынның айтырыы экижээн. Бо чылын СЭКП-ге хүлээп алдынганнарның 64 хуузу ажылчыннар болган.

ССРЭ-ниң 50 чылынга белеткелдер болгаш партдокументилерни солуурунга уткуштур чоруттунуп турар хемчеглер ажыл-херекти улам идепкейжидеринге, партия организацияларының организакчы болгаш политмассалыг ажылының деңнелин бедидеринге улуг ужур-дузалыг болганын оратор демдеглээн. Хоорайның үлетпүр продукция сайгарарының он айлар планын чедиишкинниг күүсеткен. Хоорай Советиниң ажыл-агыйлары мал, чер ажылының продукциязын күрүнеге садар планын күүседип турар. Парторганизацияларда хуралдарның дээштиг, кижизидикчи ролю күштелген. Амгы үеде партдокументилерни солуурунга белеткелдер калбарган. Найысылалдың партия организацияларында отчёт-соңгулдалыг хуралдар бедик деңнелге эртирилээн.

Ынчалзажок ажыл-чорудулгада четпестер хөй дээрзин эш Добромыслов бот-шүгүмчүлелчи ёзу-биле чугаалаан. Чамдык эргелелдерде, ылаңгыя Коммунал чуртталга ажыл-агый министерствозунда, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунда партия организацияларынга хуралдар Уставта айыткан хуусаа ёзугаар эртпейн турар, а министрлер эштер Еремеев, Достак-оол олар хуралдарга чаңгыс-даа катап илеткел кылбаан дээрзин ол чидии-биле шүгүмчүлээн. Ол ышкаш чамдык үлетпүр, тудуг организацияларының, «Кара-Хаак» совхоз биле «Тере-Хөл» колхозтуң ажылында улуг четпестер барын оратор айыткан.

Найысылалдың партия организациязы дайынчы арга-шинээзин болгаш авангардчы ролюн бедидип тургаш, бодунуң мурнунда салдынган сорулгазын төлептиг күүседип шыдаар дээрзин эш Добромыслов чугаазының түңнелинде бүзүреткен.

Үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин организастаары—ажыл-херектиң чедиишкинниин шиитпирлээринге кол чүүл болгай. СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары **Ш. Д. Куулар** бодунуң саналының хөй нуруузун бо айтырыгга холбаштырган. Сөөлгү чылдарда партия райкому болгаш эге организациялар олче улуг кичээнгейни салып турар апарган. Чижээ, сөөлгү үш чылда шиитпирлер күүселдезиниң дугайында 9 хире партия эге организацияларының секретарьларының информацияларын, илеткелдерин СЭКП райкомунуң бюрозунга дыңнаан.

Хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезинге хыналданы күштелдирер сорулга-биле партия райкомунда тускай контроль -карточканы тургускан. Ооң-биле кандыг шиитпирниң канчаар күүсеттингенин доктаамал хайгаарап, ол талазы-биле тускай демдеглелди кылып турар. Хуралдарның шиитпирлериниң күүселдезин чамдык парторганизация секретарьлары коммунистерге доктаамал информастап турар. Бо талазы-биле байдал «Алдан-Маадыр» совхозта, Чадааның хөмүр-даш разрезиниң участогунда, «Октябрь 30 чылы» колхозта эки түргустунган. Оон аңгыда Новосибирскиниң партия организациязының дуржулгазы-биле чер-черге партия хуралдарының эртип турарының дугайында тодаргай анализтиг көргүзүгнү кылып турар. Ону барымдаалап, ол талазы-биле байдалдың кайда, кандыг чоруп турарын билип алыры берге эвес.

Ынчалзажок дугаары 463 КМК-да, тараа хүлээп алыр пунктуда, район эмнелгезинде болгаш өске-даа коллективтерде парторганизацияларның организакчы ажылының деңнели чавыс дээрзин оратор демдеглээн.

Амгы үеде партдокументилерни солуурунга күштелип турар белеткелдер партия эге организацияларының организастыг болгаш политмассалыг ажылын күштелдирген, коммунистерниң сагылга-чурумун быжыглаан, идепкейин улам бедиткен дээрзин ол айыткан. СЭКП обкомунуң бо пленумунга бистиң районнуң партия организациязынга хамаарышкан шүгүмчүлелдерден чогуур түңнелди кылып, ол талазы-биле парторганизациялар дээштиг хемчеглер алыр деп түңнелинде эш Куулар чугаалаан.

Индирде «Тыва кобальт» комбинатта чер үттекчилерниң бригадазының бригадири **А. Т. Шадрин.** Рудникте партия эге организациязы күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче ажылды организастаарын экижидеринче угланган хемчеглерни алганының ачызында руда тыварынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 25—30 хуу бедээн. Ооң бригадазы руда тывар планын 137 хуу күүседип турар. Лаг иштинге руда казып тывар ажыл нарын, берге. Бистиң ажылывысты саададып турар чамдык бистен хамаарышпас чылдагааннар бар. Чижээ, руда тывары-биле үттеп эрткен черни быжыглаар ыяш материалы-биле хандырарын Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы черле кончуг саададып турар, ону шапкынчыдарын хамаарышкан организациялардан эш Шадрин дилээн.

— СЭКП XXIV съездизиниң шиитпирлерин удуртулга болдургаш, партия райкому чер-черде партия эге организацияларының ролюн бедидер, оларны быжыглаар чамдык хемчеглерни алган — деп, партияның Бии-Хем райкомунуң бирги секретары **М. С. Харченко** чугаазының эгезинде демдеглээн. Үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң шиитпирлиг участоктарынга коммунистерни быжыглаар талазы-биле парторганизациялар ажылдарны чорутканының түңнелинде оларның 60 хире хуузу материалдыг чаагай кежикти бүдүрүп турар черлерде хаара туттунган. Ол ышкаш парторганизациялар секретарьларын, партбөлүктер организакчыларын шилип ап, өөрединче болгаш кижизидилгезинче райком кичээнгейни күштелдирген.

Партия райкому бо чылын эге организацияларда коммунистерге бодунуң отчёдун бээрин практикалаан. Ажылдың чедер-даа, четпес-даа талаларын хандыр сайгарып, коммунистерниң санал-оналын алырынга ол таарымчалыг болган.

Райком-даа, чер-черлерде партия организациялары-даа СЭКП-ге хүлээп алышкынның айтырыын бедик харысалга-биле, кичээнгейлиг көрүп турар апарган — деп, эш Харченко уламчылаан. Бо чылын партияга хүлээп алганнарның 58 хуузу ажылчыннар болгаш колхозчулар болган. Хөй-хөй партия эге организациялары боттарының коллективтеринде ажыл-херектиң ёзулуг дайынчы организакчылары болу берген дээрзин айыткаш, ол талазы-биле «Кызыл-тараачын» колхозта Туран сүт-бараан фермазында парторганизацияның ажылын чижекке көргүскен. Ол коллектив ажыл-агый чылын чедиишкинниг доозуп турар, «1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын танышкаш, районнуң бүгү малчыннарынга чарыштың эгелекчизи болган.

Эш Харченко «Хадың» колхозта, «Саян» совхозтуң Ленинка суурда парторганизацияларның ажылының деңнели чавыс болгаш хөй-нийти организацияларынга удуртулга кошкак дээрзин айыткан. Ооң-биле кады республика солуннарынга— «Тувинская правдага», «Шынга» партийжи-организастыг ажылдың дуржулгазын кошкак чырыдып турар деп чөптүг-биле шүгүмчүлээн.

Совхозта партком болгаш партияның бригада организациялары коммунистерниң даандырган ажыл херек дээш харысалгазын бедидеринче, оларның кижизидилгезинче улуг кичээнгейни салып турар дээрзин «Тиилелге» совхозунда партком секретары **С. Д. Седен-оол** бодунуң саналынга чугаалаан. Мында коммунистерниң 80 хуузу мал болгаш чер ажылында хаара туттунган. Күш-ажылга болгаш хөй-нийти ажылынга үлегер-чижээн көргүзүп турар коммунистер эвээш эвес. Партияның бригада организациялары, партбөлүктер ажыл-агыйның экономиказын быжыглаарынга, көдээ ишчилер ортузунга политиктиг болгаш организакчы ажылдарны чорударынга башкарыкчы күш боop турар. Ынчангаш совхоз мурнунда карылгалыг тургаанындан ам орулгалыг ажыл-агый болу берген.

— Биске тараа бүдүрери кол айтырыг. Ынчангаш олче бүгү кичээнгейивис угланган. Механизатор кадрларның харысалгазын бедидери-биле сезоннуг ажылдың бүдүүзүнде оларның тус-тузу-биле чугаалажып, парткомга бадылап турар бис—деп, оратор уламчылаан. Совхоз тараа бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарын көвүдедири дээш чарыштың база бир тиилекчизи болуп, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун ийи чыл улаштыр чаалап алган. Ынчалзажок черни болгаш техниканы ам-даа багай ажыглап турар бис деп оратор чугаалаан.

Партия организацияларында хуралдарның дээштиг, кижизидикчи утка-шынары күштелген. Хуралга коммунистерниң идепкейи бедээн. Ылаңгыя отчет-соңгулдалыг хуралга совхозтуң коммунистериниң 98 хире хуузу олуржуп, санал-оналдарны калбаа-биле берген.

Эш Седен-оол саналының төнчүзүнде СЭКП обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар килдизи партияның бригада организацияларының, партбөлүктерниң ажылының дуржулгазын нийтилештирип, өскелерге нептередир ажылды организастаарын күзээн.

— Бистиң партиявыстың Төп Комитеди партия эге организацияларының ажылының стилин, арга-методун улам сайзыраңгайжыдар, оларны быжыглаар дугайында доктаамал сагыш салып турар. Ооң база бир тодаргай херечизи улус ажыл-агыйының аңгы-аңгы адырларында коллективтерде партия организацияларының ажылының дугайын СЭКП ТК-га чугаалажып, тодаргай угланышкынны берип турары болур— деп партия Каа-Хем райкомунуң бирги секретары **Н. П. Федоров** чугаазын эгелээн.

Чер-черде партия организацияларының организакчы болгаш политиктиг ажылының деңнелиниң бедээнин чоокта чаа эрткилээн отчет-соңгулдалыг хуралдар көргүскен. Парторганизациялар ажыл-агыйга партийжи удуртулганы күштелдирген, экономиканың айтырыгларынче хапылап кирип, социалистиг чарышты организастаарын экижидеринче угланган хемчеглерни ап турар. Ол бүгү көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге дээштиг салдарны чедирген. Каа-Хем район бо юбилейлиг чылда мал болгаш чер ажылының продуктуларын күрүнеге садар планын бүрүн күүсеткенин эш Федоров чоргаарал-биле дыңнаткан.

Ооң-биле чергелештир оратор ажыл-херекте чамдык четпестерге доктааган. Бисте хөй-хөй шиитпирлер хүлээп алыр, а ооң күүселдезин эки организаставас чоруктар бар. Ынчангаш чаа шиитпирни хүлээп алгаш, өскезин уттуптар болгулаар. Ол ышкаш чоокта чаа болуп эрткилээн отчет-соңгулдалыг хуралдарга чедиишкиннерни демдеглээш, четпестерни тодаргай илереткен. Ылаңгыя чамдык парторганизацияларда кижилер биле ажыл кошкак, администрацияның ажылын контрольдаар эргени долу ажыглап шыдавайн турар.

Эш Федоров бодунуң саналынга СЭКП обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар килдизиниң болгаш «Тувинская правда» солуннуң кичээнгейин партийжи ажылдың эки дуржулгазын байыдып нептередиринче угландырган.

«Алдан-Маадыр» совхозтуң Шекпээрде хойжу бригадазында партбөлүк организакчызы **С. А. Ооржак** бодунуң саналынга хойжу бригадаларга партбөлүктерни тургузарының, малчын кадрларны шилип алырының, ол ажылга аныяктарны хандыкшыдарының эргежок чугулазын айыткан. Ооң бригадазы бо чылын нийтизи-биле төрүүр чүс хойга онааштыр 90 хураганны алган. Олар чоокта чаа «1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын улуг сорук кириишкин-биле танышкаш, ону ажылдың дайынчы программазы кылдыр хүлээп алган. Оргу-Шөлде хойжу бригада-биле чарышпышаан, чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап шыдаар бис дээрзин оратор пленумнуң киржикчилеринге бүзүреткен.

— Ак-Довурак хоорайның ажыл-ишчилериниң мурнунда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң тоску беш чылында 40 миллион рубльдың капитал салышкынын шиңгээдип алыр, даг-дүгүнүң бүдүрүлгезин көвүдедир болгаш өске-даа ажыл-агый база культура тургузуушкунунда улуг сорулгалар салдынган. Ону амыдыралга чедиишкинниг шиитпирлээри партия комитединиң, ооң эге организацияларының дайынчы арга-шинээзинден, удуртукчу, организакчы чорууудан улуу-биле хамааржыр — деп, «Тыва даг-дүгү тудуг» тудуг эргелелинде партия комитединиң секретары **В. А. Бакулин** саналының эгезинде демдеглээн.

Бирги ээлчегде партия комитеди кадрларны шын шилип алырынче, оларны ажылга таарыштыр тургузарынче улуг кичээнгейни салган. Чүге дээрге ажыл-агый айтырыгларын чедиишкинниг шиитпирлээри олардан хамааржыры билдингир. Ылаңгыя партия организацияларының секретарьларынга нийти болгаш политиктиг билии шыырак, инициативтиг, дуржулгалыг эштерни депшидип үндүрген. Ол ышкаш, бүдүрүлгелерниң удуртукчуларынга чамдык төлептиг аныяк коммунистерни депшиткен. Амгы үеде «Тыва даг-дүгү тудуг» тудуг эргелели болгаш «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бүдүрүлгелери кадрлар-биле быжыглаттынган. Олар даандырган ажыл-херекти билдилиг башкарып турар. Ооң түңнелинде тудуг эргелели болгаш комбинат бо чылдың эрткен айларының бердинген планын болгаш ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чылынга алдар кылдыр алган бедиткен социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткенин оратор чугаалаан.

Ак-Довуракта юбилейге алдаржыткан социалистиг чарыш калбарган. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглалга фабриказында Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Деспи Дүктен-оолдуң удурткан № 4 ээлчег ай, квартал санында планныг онаалгаларын ажыр күүседип, социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп турар.

Партком партия организацияларының дайынчы арга-шинээзин бедидеринче доктаамал кичээнгейни салып келген. Дыка хөй партия организацияларының ажыл-чорудулгазын бюрога дыңнааш, чедиишкинниг чүүлдерни демдеглеп, чедир кылдынмайн турар ажылдарже кол кичээнгейни салып келген. Ылаңгыя ажыглалга кирер объектилерже күштүг мөөңнеп, тудуг-монтаж ажылдарының шынарын экижидеринче кичээнгейни угландырып, ооң күүселдезин чедип ап турар.

«Партия документилерин солуур дугайында» СЭКП ТК-ның май (1972 чыл) Пленумунуң шиитпирлери партия организацияларының дайынчы арга-шинээзин бедидеринге, коммунистерниң харысалгазын бедидеринге улуг салдарны чедирген. Парторганизация бүрүзү Пленумнуң доктаалын танышкаш, ап чорудар хемчеглерни ажылдап кылганын, ону амыдыралда боттандырып турарын эш Бакулин чугаалаан.

Партия организацияларының секретарьларының семинары организастаттынгандан бээр дөрт чыл болган, бо аразында биче эвес дуржулганы мөөңнеп ап, оларның ажыл-херекти удуртурунга, политмассалыг ажылды чорударынга улуг дузаны чедирип келген. Хоорайда аныяк коммунистерниң школазы тургустунган. Ол аныяк коммунистерни кижизидеринге улуг рольду ойнап турар.

Эш Бакулин ажылда чамдык четпестерге доктаап, ону экижидери-биле парторганизацияларның дайынчы арга-шинээзин бедидерин чугулалап айыткан.

Индирде СЭКП-ниң Өвүр райкомунуң бирги секретары **К. Н. Шулуу.**

— СЭКП-ниң XXIV съездизиниң болгаш ооң соонда болган партия Төп Комитединиң Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле СЭКП-ниң Өвүр райкому болгаш эге организациялары чамдык хемчеглерни ап чорукткан. Ылаңгыя бо ажыл партдокументилерни солуурунга белеткел үезинде улам калбарган —деп, ол чугаалаан.

Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң политиктиг билиин бедидеринче улуг кичээнгейни салган бис. Чүге дээрге, кажан улустуң билиг-медерели бедик турда, оларның хамаарышкан ажылынга харысалгазы бедик, биче-даа четпестерге эптеш чок болур. Ону амыдырал бадыткаан. Ынчангаш партия чырыдыышкынының янзы-бүрү политшколаларында коммунистерни болгаш партия кежигүнү эвес активти калбаа-биле хаара туткан. Партия өөредилгезиниң байдалының дугайында райкомнуң бюрозунга, эге организацияның хуралдарынга чугаалажып, четпестерни чайладыр хемчеглерни ап турар.

Партия-совет активиниң школазы алды чыл ажылдап келген. Ол партия, совет ажылдакчыларының практиктиг ажыл-чорудулгазынга, чедиишкинниг ажылдаарынга дузалап турар. Аныяк коммунистерниң, партия бөлүктериниң удуртукчуларының өөредилгезин организастап келген. Малчыннарның культурлуг хандырылгазын экижидери-биле айда бир удаа үнүүшкүнну коданнарже кылыры чаңчыл болган.

Ярославль хоорайның партия организациязында партия хуралдарын эрттирип турар практиказының дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын күүседир дээш база партия Уставының негелделерин, партия даалгаларын коммунистерниң канчаар күүседип турарының талазы-биле районнуң парторганизацияларының чамдык ажылдарын чорутканын оратор чугаалаан.

Районнуң партия конференциязынга, парторганизацияларының отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга коммунистерниң шүгүмчүлелдиг саналдарының күүселдезин харылаар ужурлуг кижилер пленумга, хуралдарга дыңнадырын чурумчуткан. Бо талазы-биле «Торгалыг» совхозта, «Кызыл тук» колхозта партия организациялары элээн ажылды кылган.

СЭКП райкому хуралдаар чорукту эвээжедир база ооң деңнелин бедидер сорулга-биле районга болур хуралдарның календарь планын чогаадып тургускан. Ол салдынган айтырыгларны чедиишкинниг шиитпирлээринге дузалаан.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга эки көргүзүглерлиг болуп келген райкомнарның, парткомнарның ажылының дуржулгазын нептередир хемчеглерни алыры база четпес ажылдыг черлерге практиктиг дузаны чедирери ажыктыг дээрзин эш Шулуу айыткан.

— Партияның Улуг-Хем райкому партия организацияларының ролюн, ооң дайынчы арга-шинээзин бедидеринче угланган чамдык хемчеглерни ап турар. Ооң түңнелинде районнуң үлетпүр бүдүрүлгелери, колхоз, совхозтары бо чылдың эрткен айларының планныг онаалгаларын чедиишкинниг күүсеткен — деп, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң директору **И. П. Гончарюк** саналын эгелээн.

Бистиң совхозтуң партия комитеди партия организацияларын, бөлүктерин удуртурун экижидип, ролюн бедидеринче кичээнгейни доктаамал салып келген. Ооң түңнелинде оларның удуртукчу, организакчы чоруу дыка бедээн. Арысканда, № 1 хойжу бригадада партия бөлүктери ажылын экижиткен. Ажыл-ишчилерниң ортузунга организас-массалыг, кижизидилге ажылын, социалистиг чарышты парторганизациялар экижиткениниң ачызында совхоз көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдеткен. Ынчангаш ажыл-агый СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Совхоз мал болгаш чер ажылдыг. Аңаа коммунистерни быжыглаар хемчеглерни партком доктаамал ап турар. Ажыл-агыйның коммунистериниң 70 хире хуузу ында быжыглаттынган.

Партия комитеди коммунистерниң харысалгазын, идепкейлиг чоруун бедидеринче угланган хемчеглерни алган. Партия Уставының негелделерин күүседип турарының дугайында 35 коммунистиң илеткелин дыңнаан. Ол партия даалгаларын күүседирин улам экижиткен.

Партком эге организацияларның ролюн, дайынчы арга-шинээзин бедидер хемчеглерни ам-даа четпес боттандырып турар. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде мурнакчы дуржулганы четпес нептередип келген. Ол ышкаш совхозтуң тускай эртемниглери чогуур негелдезинге чедир ажылдавайн турар. Бо четпестерни эдип алыр дээш боттуг ажылды партком чорудар апаар деп эш Гончарюк түңнелинде айыткан.

Санал бээри-биле ВЛКСМ обкомунуң ийиги секретары **Г. С. Иргитке** сөс берген.

СЭКП-ниң XXIV болгаш комсомолдуң XVI съездилериниң комсомол организацияларының ажылын экижидер дугайында шиитпирлерин амыдыралга боттандырар хемчеглерни комсомол обкому, райкомнар, комсомол организациялары ап турар. Ол чер-черде партия организацияларының кичээнгейинде база алдынган.

Тываның комсомолчулары ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш бүгү улустуң калбарган социалистиг чарыжында идепкейлиг киржип турар. Бии-Хем, Бай-Тайга районнарның, «Тыва кобальт» комбинаттың комсомолчулары болгаш аныяктарының ажыл-ижи макталдыг. Бо болгаш өске-даа чедиишкиннер партия организацияларының дузазы деп үнелээр бис.

Республиканың дыка хөй комсомол эге организацияларының секретарьларында аныяк коммунистер ажылдап турар. Бо ажылды Улуг-Хем, Бай-Тайга райкомнары, Ак-Довурак, Хову-Аксыда партия комитеттери чугулага көрүп келген. Ынчалза-даа СЭКП-ниң Кызыл хоорkому, партияның Барыын-Хемчик райкому бо херекти чугулага көрбейн турары четпес деп эш Иргит демдеглээн.

Комсомолдуң политөөредилгезиниң пропагандистеринде коммунистер эвээш эвес. Олар даалгазын багай эвес күүседип, билиин аныяктарга дамчыдып бээр, оларны коммунистиг ёзуга кижизидер хемчеглерни ап турар. Ындыг болза-даа комсомол чырыдыышкынында коммунист пропагандистер Бии-Хем, Барыын-Хемчик районнарында дыка эвээш.

Республиканың комсомол организацияларында отчёт-соңгулдалыг хуралдар доостур чыгаан. Комсомол эге организацияларының секретарьларынга ажылдап турган дыка хөй аныяк коммунистер четпес ажылдааны дээш катап соңгутпайн барган. Моон алгаш көөрге, партия организациялары олардан негелдени кошкаткан база практиктиг дузаны көргүспээнин херечилеп турар-дыр. Ынчангаш бо байдалды экижидер хемчеглерни партия организациялары алыр, комсомолга партийжи удуртулганың деңнелин бедидер ужурлуг деп эш Иргит чугаалаан.

— Колхозтуң партия организациязы коммунистерни ажыл-агыйның чугула участоктарынга быжыглаар хемчеглерни алган. Мал ажылында 21 коммунистер бар. Ында ийи партбөлүктү тургускан. Оларның авангардчы ролюн бедидер хемчеглерни ап турар. Ылаңгыя бо ажыл СЭКП ТК-ның май (1972 ч.) Пленумунуң соонда улам күштелген. Коммунистерниң уставчының негелделерин партийжи даалгаларны канчаар күүседип турарының дугайында хуралдарга чугаалажып турар — деп, Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозтуң даргазы **М. К. Дүгер** саналын эгелээн.

Партия организациязының ажыл-ишчилерниң ортузунга чорудуп турар хөй талалыг ажылының түңнелинде колхоз бо чылын чамдык чедиишкинниг болган. Мал чемиинге 3600 тонна сиген, көк-суланы, 480 тонна тарааны белеткеп алган. Ол коданнарда чедиртинген. Үрезинни уруп алган, техника септелгезин чорудуп турар.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында доктаал ажыл-агыйның ишчилериниң күш-ажылынче улам сорук кирген. Колхозтуң девискээринде хар улуг чагган. Ынчалза-даа колхозчулар нийтиниң малын кыштан хүр ажырар бүгү хемчеглерни ап турарын эш Дүгер айыткан.

Индирде СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары **С. К. Орус-оол.**

— ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюнуң байырлалы чоокшулап орар. Аңаа күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш бай-тайгажылар шудургу ажылдап, партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү хемчеглерни ап турар. Көдээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садарының чыл планын район күүседир чоокшулай берген.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң айтырыгларын чедиишкинниг шиитпирлээринге районнуң парторганизациялары улуг рольду ойнап турар. Оларның дайынчы арга-шинээзин бедидеринче угланган хемчеглерни партия райкому доктаамал ап келген. Ылаңгыя бо ажыл СЭКП ТК-ның май Пленумунуң соонда улам идепкейжээн. Ол эки түңнелдерни берип турар. «Мурнакчы» колхозта партия комитеди, «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында парторганизация ажылын мурнуку деңнелинден бедиткен. Мында хуралдар организастыг бедик деңнелге эртип, чугула шиитпирлерни хүлээп ап турар. Олар ооң күүселдезин чедип ап келген.

СЭКП райкому партия активиниң өөредилгезин экижидер боттуг хемчеглерни ап турар. Парторганизацияларның секретарьларының семинарын эрттирип, аңаа салдынган сорулгаларны канчаар күүседирин чугаалажып, мурнакчы ажылдыглар боттарының дуржулгазын солчуп келген. Ол ышкаш партия райкомунуң бюрозунга парторганизациялар секретарьларының илеткелин дыңнап, ажылда четпестерни эдер, коммунистерниң авангардчы ролюн бедидеринче угланган хемчеглерни ап турар деп эш Орус-оол чугаалаан.

* * *

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле партияның область организациязының сорулгаларын тодаргай айыткан доктаалды пленум хүлээп алган.

Бүдүрүлге башкарыкчыларының школазы

1965 чылда Москваның С. Орджоникидзе аттыг инженер-экономика институдунуң чанынга үлетпүр бүдүрүлгезиниң болгаш тудугнуң факультедин тургускан. Ол болза чуртка тургустунган ындыг факультеттерниң эң баштайгыларының бирээзи болур. Ол факультеттиң сорулгазы бүдүрүлге черинин директорунуң, тудуг трезиниң эргелекчизиниң болгаш оларның оралакчыларының албан-хүлээлгелерин канчаар күүседир талазы-биле удуртукчу кадрларны белеткээри бооп турар.

Ындыг удуртукчуларны белеткээрде санал-онал солчуру, бүдүрүлге-ажыл-агый айтырыгларын сайгарып, анализтээри болгаш эргежок чугула, шын шиитпирлерни үндүрери дээш оон-даа өске аргаларны калбаа-биле ажыглап турар.

Ол факультетти эрткен алды чыл иштинде үжен беш үлетпүр болгаш тудуг министерстволарының ажылдакчылары шупту 500 ажык кижи доозуп үнген.

ЧУРУКТА: факультеттиң дыңнакчылары «Минск-32» деп электроннуг саналга машиназының дузазы-биле бодалга кылырын өөренип ап турлар. Мурнунда—(солагай талазындан): В. В. Шорин, Н. В. Буланова, В. С. Зуев олар.

А. КОРИНФСКИЙНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохроникazы).

МАЛЧЫН ӨГ-БҮЛЕ

«Элегес» совхозтуң Каък фермазының аныяк хойжулары Танаа-Херел Чомкак, Бак-кыс Чомкак бо чылын СЭКП кежигүнүнге кандидаттап кирген. Олар юбилейлиг чылда бедиткен социалистиг хүлээлгени алгаш, ону чедиишкинниг күүсеткен. Чижээ, төрүүр 100 хойга онаашты 98 хураганны менди ажаап ап, бир баш хойга онаашты 4 кг 200 грамм дүктү кыргып алган.

Эки ажылдыг аныяк хойжу Чомкак ССРЭ-ниң Москвада Улус ажыл-агыйының делгелгезинге баар путевка-биле шаңнаткан. Ону ол улуг сонуургал-биле көрген. Аныяк малчын көрген, билген чүүлдерин эш-өөрүнге чугаалап берген.

Ажыл-ишке кызымаккай аныяк өг-бүле арыг-силиг, культурлуг чурттап орар. «Эң эки арыг-силиг өг-бүле дээш» деп чарышка бирги черни Чомкактарның өг-бүлези алган. Мурнакчы малчыннарның күзели-биле ында агитквартираны организастап тургускан. Хостуг үе-шактарда политмассалыг ажыл доктаамал чоруп турар апарган.

Аныяк малчыннар боттарының культурлуг чурттаалгазының деңнелин бедидеринче улуг кичээнгейни салып турар. Ооң тодаргай чижээ болза, телевизор болгаш хеп чуур машинаны садып алганы болур. Ол ышкаш 1973 чылда эргежок чугула солуннарны болгаш журналдарны чагыдып алган. Кежээликтей апарганда ол-ла бажыңга ферманың малчыннары солун дамчыдылгаларны дыңнап, ону көөр дээш бо-ла чыглып келир. Каък фермазында малчыннар хостуг үе-шагында боттарының культурлуг дыштанылгазын ынчаар эрттирип турар.

Найыралдыг, ажыл-ишчи өг-бүле хүлээп алган хойларын хүр кыш ажырар дээш, ооң ажаалдазынче улуг кичээнгейни салып турар. Ажылынга кызымаккай аныяк өг-бүле билиин бедидери-биле хойжулар аразында организастаан коммунистиг күш-ажылдың школазында идепкейлиг өөренип турар.

1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалы-биле кичээнгейлиг таныжып көргеш, малчын өг-бүле бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Кышкы үеде мал чемин чөп ажыглап тургаш, ооң камналгазын чедип алыр. Оон аңгыда хойнуң эдержилгезин организастыг чорутпушаан, ооң баш санын менди кыш ажырар сорулганы салган. Ажылынга харысалгалыг аныяк малчын Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Бавун-оол Уин-оолду социалистиг чарышка кыйгырган.

Д. МОНГУШ.

Таңды район.

Мал—ажылы шалыпчы фронт

ҮЕНИҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫЫ

Кыштаглаашкын. Көдээнин бүгү ажыл-ишчилери кичээнгейин ам ынаар мөөңнээн. Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» колхозта ооң канчаар чорупп турарының дугайында интервьюну ол колхозта партком секретары Н. П. Кононенкодан бистиң корреспондентивис алган.

— Күстүң адак айы төнүп турар, аңаа хамаарыштыр чүнү чугаалап болур силер, Никифор Петрович?

— Бо чылын бистиң черге күс чаагай болган. Ону малдарывыстың деңгели-даа, ажааган тараавыстың бир гектарынга оңаалтыр 14.09 центнер дүжүттү алганывыс-даа, көдээ ажыл-агый продуктуларының күрүнеге садар планның оңаалгаларын ажыр күүседип турарывыс-даа херечилеп турар. Чүгле тарааны безин социалистиг хүлээлгевистен 650 тонна ажыр дужаадывыс.

Хар эрте чагды, кылын-даа болду. Ынчалза-даа бистиң тараажыларывыс ооң бергезинге торулбааннар. А мал, күс чылыг болганда, канчанмаан-даа — семис хевээр.

— Колхозта партия организациязы кыштаглаашкынны канчаар организастаан ирги?

— Кыштаглаашкын дугайында айтырыгны парткомнуң-даа, колхоз баштаар черинин-даа хуралдарынга чугаалашкылаан бис. Мал ажылында коммунистер база бо талазы-биле тускай даалгаларны алгылаан. А төп ферманың ажылын экижидерин биле коммунист Павел Ошлаковту ынаар чоруттувус.

Политинформаторлар, агитаторлар болгаш тускай эртемниглер бо кышты хүр ажырарының чугулазын чонга угаадып турарлар. «1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Доктаалын, көдээ ажыл-агый мурнакчыларының республика хуралының киржикчилеринин колхозчуларга, совхозтар ажылчыннарынга болгаш тускай эртемниглерге кыйгырыын конторада, фермада болгаш өске-даа көскү черлерде аскылаан бис. Улусчу контроль бөлүктери биле «Комсомолчу прожектор» ажылы мал чемин чөп ажыглаарынче болгаш кыштаглаашкында четпестерни илередиринче угланган. Черле ынчаш, малчыннарга таарымчалыг байдалдарны тургузарындан эгелээш, оларның политиктиг билиин база мергежилин бедидеринге чедир хемчеглерни партия организациязы ап турар.

— Чогум белеткелиңер байдалы кандыгыл, Никифор Петрович?

— Мен бодаарымга, багай эвес хире. Кажаа-хорааны шыдаар шаавыс-биле септедивис, сиген болгаш малга бээр өске-даа чемнерни база белеткеп алдывыс. Кадарчылар четчир. Мындыг.

— Тодаргайлаарга?

— Чеди муң ажыг баш шээр мал он бир кодаңга кыштаар. Краснояр фермазынга 900 инек, төп фермага 850 инек кыштаар дээш-ле, бүгү мал кыштагларга хуваттынган чүве. Оларның чиир чеми база. Ам колхозта 2500 тонна сиген, 6 муң хире тонна силос, 2200 тонна концентраттар болгаш өске-даа мал чеми бар. Оларны кыштагларже сөөртүрү уламчылап турар. Шаңда тарааны мал чеминге таарыштыр чарбалаар чер база ажылдап эгелээн.

— Малчыннарның Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында чүнү чугаалап болур силер, Никифор Петрович?

— Ол ёзулуг чогуур үезинде үнген доктаал чүве. Малчыннарның чугаазы ооң-биле холбашкан боор-дур. Ынчангаш кижи бүрүзүнүң күзели болгаш хүлээлгези ол чарышка идепкейлиг киржири апарган. Ындыг болганда күрүне мурнунга алган планның оңаалгаларывысты күүсеткеш, чыл төнчүзүнге чедир 140 тонна сүттү болгаш 33 тонна эътти немей садар деп турарывыс чарышка багай эвес киржип эгелээнивисти херечилеп турар.

Бистиң колхоз ССР Эвилелиниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнга тураскааткан социалистиг чарышка Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязын кыйгырган. Ооң түңнелин ол улуг байырлалдың бүдүүзүнде үндүрерин дугурушкан бис. Колхозчуларны бо чарыш хей-аът киирип турар. Ол ам Бүгү-эвилел чарыжы-биле чайгаар-ла улажы бээр.

Чогаадыкчы идепкей-биле

Кызылдың алгы заводунуң коллективи ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур улуг байырлалга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар. Юбилейлиг чылдың эгезинден бээр бистиң коллектив деңнели ажылдап, айлар планын үргүлчү ажыр күүседип келген. Бо чылдың бүдүрүлге программазын хуусаа бетинде күүседир дугайында хүлээлгевисти күүседиринин аргазы болза күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, бүдүрүлгениң экономика талазы-биле ажыктыын бедидери дээрзин тодараткаш, ажыл-херекти ону ёзугаар организастаан бис.

Заводтуң коммунистери, мурнакчы ажылчыннар, специалистер улуг-даа, биче-даа херекти эвээш чарыгдалдарның күзели-биле бүдүрүп алырының курлавырларын илередиринче, оларны ажыглаарынче кол кичээнгейин салган. Материалдарга, чиг-этке, күш-ажыл курлавырларынга камныг болуру дээш шимчээшкин кижилерниң чогаадыкчы идепкейин көдүрер, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге оларны кижизидер улуг күш дээрзин ажыл-иштиң үре-түңнелдери көргүзүп турар. Ону чижек-биле бадыткап көргүзейн.

Хөм идик кылыр цехтиң технологиязын сайзыраңгайжыдар дугайында саналдың тодаргай авторун тывары берге. Ону организас-техниктиг хемчеглерниң планынга киирген турган. Херектиң ужуру мындыг. Дыка-ла үр үе иштинде идикти шуушкак система ёзугаар эвес, мастерлерниң белеткээн аайы-биле даарап турган. Ол чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге шаптыктыг турганы билдингир. Бир ажылчын кандыг-бир операцияны кылгаш, идик белеткээриниң өске-бир ажылын кылыр кижиже дамчыдар. Бодунуң кылыр ажылының аайы-биле даараары-биле белеткээн кылыгны ол манап, хөй үе-шакты чарыгдап турган.

Цехтиң ишчилери технологтуг дериг-херекселдерни идик даараарының аайы-биле дес-дараалаштыр тургускан. Шуушкак система ёзугаар ажылдың түңнели дораан-на илдең апарган. Цех хүннүң-не норманы ажыр күүседип турар. Моон мурнунда бир ээлчегде 120—140 эжеш идикти даарап турган болза, ам 240 болгаш оон-даа хөйнү бүдүрүп турар апарган.

Эргижирээн дериглелерни чаартыр, чаа техниканы бүдүрүлгеге шиңгээдир талазы-биле социалистиг чарыштың негелделери чедиишкинниг күүсеттинип турар. Ооң ачызында бүдүрүлгениң техниктиг, экономиктиг көргүзүглери экижээн. Эрткен он айларда продукция сайгарарының планы 106,3 хуу күүсеттинген, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планы 105 хуу болган. Идик кылыр чиг-этти, электроэнергияны болгаш өске-даа материалдарны камнааныңдан база продукцияның бот-үнезин чигеткениңден он айларда завод 43 муң рубльдиң продукциязын пландан ажыр алган. Ол чорук экономиктиг идиг бериишкиннин фондуларын өстүреринге таарымчалыг байдалды тургузуп турар.

Заводтуң цехтериниң аразында социалистиг чарыштың түңнели, салым-чолу кижи бүгүдезиниң кичээнгейиниң төвүнде. Аңаа көскү агитация, хана парлалгазы, хурал-суглаа көскү рольду ойнап турар. Тиилекчи болган цехке, бригадага, шалыпчы кижилерге шаңналдарны, моральдыг деткимчени бүгү коллектив кежигүннериниң мурнунга, байырлыг байдалга тыпсыры кижизидикчи улуг уткалыг дээрзин утпайн турар бис. Эрткен он айларда хөм идик цеги бүдүрүлгениң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Бригадалардан чиик идик даараар бригада (бригадири Г. Вендерлых) болгаш П. Казанцеваның удурткан кидис идик кылыр бригадалар чарыштың тиилекчилери болган.

Алгы заводу республиканың хоочун бүдүрүлгези болгай. Мында хөй чылдарда бүдүрүлгеге ажылдап келген, байлак дуржулгалыг, бедик мергежилдиг эштер хөй. Чижээ, Г. Гавриченко, В. Маркова, Г. Кузьмин ышкаш эштер боттарының херээн тергиин эки билири-биле чергелештир ажыл-ишке хандыкшылдыг, бүдүрүлгезиниң ат-алдарынга чоргаарланыр, тывынгыр кижилер. Олар аныяктарга боттарының үлегерин көргүзүп, бүдүрүлгениң чаагай чаңчылдарынга оларны кижизидер херекке идепкейлиг киржип турарлар.

Бүдүрүлгениң кызаа участоктарының ажылын экижидер дээш олар хүн бүрү бир-ле чаа чүвени тыпкан, шенээн чоруурундан кандыг-даа бергелерни ажып эртер арга бар. Шуушкак ажылдаар аргаже шилчээнивисте күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн. Ынчалза-даа кургадылга камеразының күчүзү чавыс турган. Мастер Г. И. Кузьмин камерага полкаларны немей дерээш, ооң күчүзүн улгаттырар арганы тыпкан. Оон ачызында камераның бүдүрүкчүлүү барык ийи катап улгаткан.

Бо хүннерде бистиң коллектив юбилейни төлептиг уткуур дээш каш дакпыр күженишкин-биле ажылдап турар.

Г. САФИУЛИН,
Кызылдың алгы заводунуң директору.

Совет-венгр экономиктиг ажыл-ишчи харылзаалар

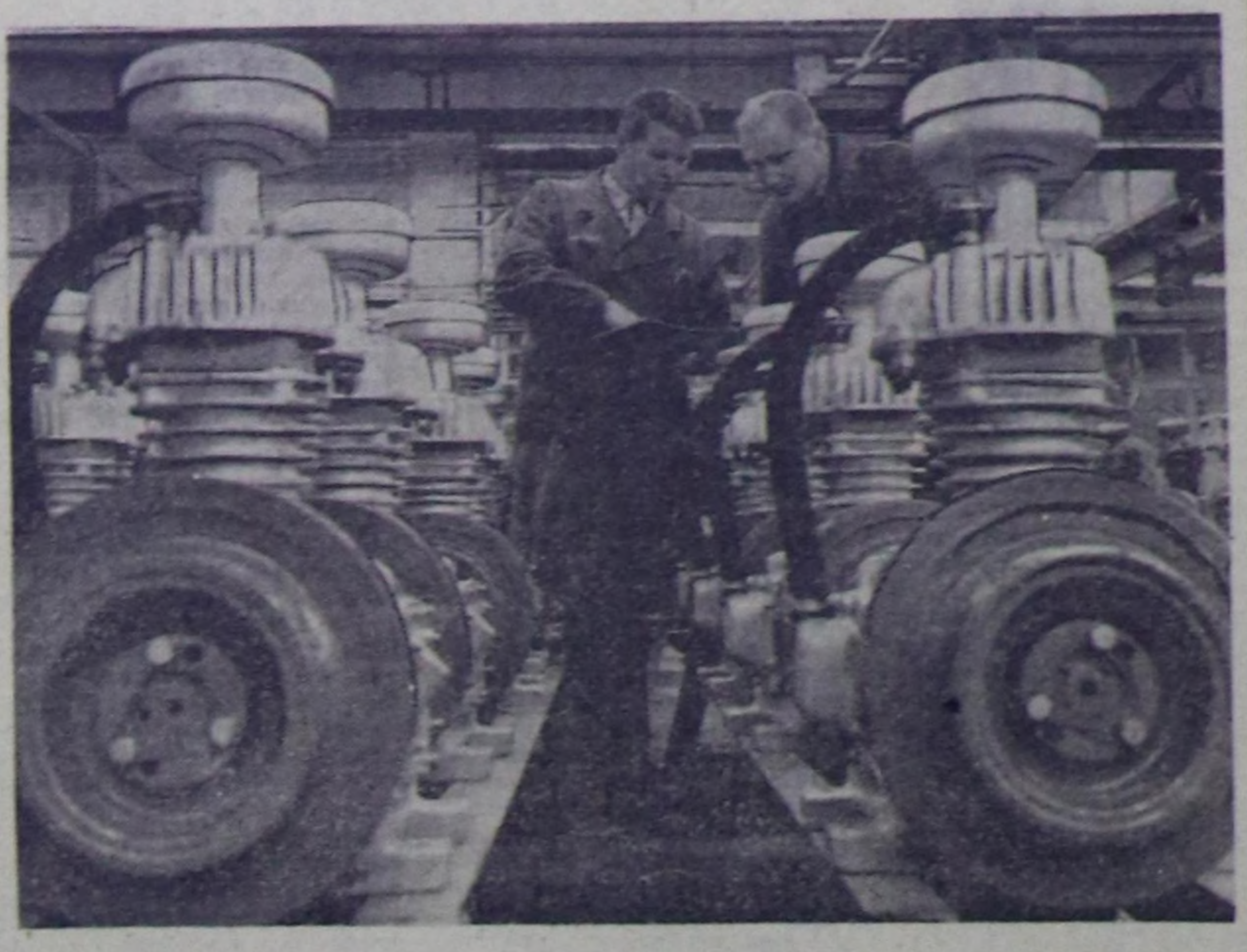

ЛИТВА ССР. Вильнюстуң тудуг-шеверлел машиналары бүдүрер заводу 30 хире янзы аттыг кылыгларны бүдүрүп турар. Ук бүдүрүлге чериниң продукциязы чүгле бистиң чуртувуста эвес, харын даштыкы чурттарда база калбаа-биле сураглыг — вильнюсчуларның белеткеп бүдүрген экскаватор компрессорларын, тудуг-шеверлел машиналарын алдан ажыг күрүне садып ап турар.

Заводтуң продукциязының даштыкыда база бир кол хереглекчизи—Венгр Улус Республика.

ЧУРУКТА: Венгр Улус Республикага чорудуп бээри-биле белетнээн, экскаваторларга ажыглаар агаар компрессорларын көрүп турар экспорт талазы-биле Техниктиг контроль килдизиниң начальнигиниң оралакчызы Станислав Титоренко (оң талада-азы) болгаш экспорт цегиниң начальниги Ефим Булахов олар.

А. Бразайтистиң фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказ).

НАЙЫРАЛ, КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюн акы-дуңма социалистиг чурттарның ажылчы чоннары Совет Эвилелиниң улустары-биле кады база демдеглеп эрттирип турар. Ол байырлал-биле холбаштыр венгр-совет найырал ниитилели Венгрияда хөй ажылдарны чорудуп турар.

Венгр улус Совет күрүнениң юбилейинге боттарының оңаагай сагыш-сеткилин илергейлеп турар деп венгр-совет найырал ниитилелиниң чиңгине секретары Мария Надь СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

— Октябрьның социалистиг Улуг революциязы венгр улустуң медерелинге ханы исти арттырбышаан, бистиң чуртувуска күштүг салдарны чедирген. Октябрьның салдары-биле 1919 чылда биске база пролетар революциязы тиилээн болгаш Венгрияның Совет Республиказы тургустунган. Ол ындыг-ла үр болбаан. Ынчалза-даа Российяның соонда Венгрияга делегейде бир-ле дугаарында социалистиг революция болган болгаш, чаа ниитилелди тургузарының шенелдезин чоруткан. Аңаа бистиң ажылчын аңгывыс чоргаарланыр.

Амгы үеде бистиң чуртувус социалистиг орук-биле бүзүрелдиг хөгжүп олурар. Ам бистиң деӊ эргеге болгаш акы-дуңмалышкы ёзуга үндезилеттинген бузулбас найыралдыг эвилелчи өңнүүвүс бар. Ол дээрге, Совет күрүнениң хөй националдыг улузу-дур.

Венгр коммунистер, венгр-совет найырал ниитилелиниң кежигүннери Совет Эвилелин бодунуң акы-дуңма өңнүү, хостакчызы кылдыр санавышаан, юбилейге белеткелди эң чугула херек кылдыр көрүп турар. Ниитилел совет улустуң амыдыралын болгаш коммунистиг ниитилел тургузуушкунунга чедиишкиннерин Венгрияның чурттакчы чонунга калбаа-биле таныштырар хемчеглерни чорудуп турар. Бис өске хөй-ниити болгаш массалыг организациялар-биле сырый харылзаалыг ажылдап тургаш, байырлалга белеткелди чорудуп турар бис.

Улуг Октябрьның 55 чыл оюнуң бүдүүзүнде чоруткан совет кинофильмнер фестивалы юбилейлиг хемчеглерниң бирээзи болган. Ооң-биле холбаштыр эгелээн киновикториналар, конкурстар барык чартык чыл дургузунда үргүлчүлээр болгаш 1973 чылдың май 9-та, тиилелге хүнүнде барып доостур. Ол оюннарга аныяктарны болгаш улуг кижилерни база хаара тудар. Аңаа киржирин күзээн кижилер конкурска киржир алды хире совет кинофильмнерни көөр ужурлуг. Ол дээрге, көрүкчүлерни чүгле совет кинематографияның эң эки чогаалдары-биле эвес, харын-даа совет кижилерниң хүн бүрү амыдыралы-биле таныштырар сорулганы салып турары ол.

Амгы үеде ниитилелде 800 коллективтер — үлетпүр бүдүрүлгелер, албан черлери, бүдүлге кооперативтери, өөредилге черлери кирип турар. Коллектив бүрүзү найыралдың тодаргай программазын чогаадып тургускан. Ол программаларның утка-шынары байлак болгаш оларны тус черниң байдалдарын, ук коллективтиң сонуургалын өөренип көрүп тургаш тургузуп кылган. Коллектив бүрүзүнге Совет Эвилелиниң юбилейинге тураскааткан байырлыг хуралдарны эрттирерин планнаан.

Байырлал бүдүүзүнде биске совет аалчылар база боттарының дузазын чедирер — деп Мария Надь уламчылаан. — Ноябрь төнчүзүнде совет артистерниң бөлүү биске аалдап келир. Олар чамдык хоорайларга концерт көргүзер болгаш адак сөөлүнде хөй миллион телекөрүкчүлерге бараан болур.

Чер-черге болур хөй делгелгелерден аңгыда Будапештиге төп делгелге ажыттынар. Аңаа совет улустуң экономика, эртем болгаш культура талазы-биле чедиишкиннерин тода көргүзер болгаш венгр-совет харылзааларның хөгжүлдезин чугаалаар.

Декабрь 15-те найырал ниитилели Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының Дээди партшколазы болгаш Венгрияның эртемнер Академиязы-биле кады каттышкан хурал эрттирер. Аңаа сураглыг эртемденнер, хөй-ниити ажылдакчылары Совет Эвилелиниң амыдыралының аңгы-аңгы талаларының дугайында илеткелдерни кылыр. Ол хуралга Совет Эвилелиниң төлээлерин база чалаан. Ниитилел юбилейге хөй-хөй брошюраларны, тайылбыр материалдарын, плакаттарны үндүрер.

Алдарлыг ойнуң бүдүүзүнде венгр найысылалдың эң улуг театр залынга болур байырлыг хурал улуг болуушкуннарның бирээзи апаар.

Совет улустуң болгаш социалистиг акы-дуңма чурттарның улустарының улуг байырлалының бүдүүзүнде бис совет өңнүктеривиске аас-кежиин, амыдыралга болгаш күш-ажылга чаа-чаа чедиишкиннерни күзээр бис — деп Мария Надь түңнелинде чугаалаан.

А. СЕМЕНОВ,
СЭТА-ның корр.
Будапешт.

КОНТРОЛЬДУҢ ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

Хереглекчилер кооперациязының организацияларының болгаш бүдүрүлгелериниң ажылын улам ыңай сайзырадыры кооператорларга негелдени бедидип турар. Бо адырның хөгжүдеринге хуучуларны идепкейлиг киириштирери бүдүрүлгени эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарны калбаа-биле хаара тударының бир хевири. Ону кооперация контролюнуң комиссиялары база боттандырып келген.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринге үндезилээш, ол комиссиялар көдээге садыгны организастаарын экижидер, кооперацияның өнчү-хөреңгизин кадагалаар талазы-биле ажылга база кол рольду ойнап турар. Ол комиссияларның ажылы кооперация организацияларының болгаш бүдүрүлгелериниң ажылын хынаары, оларның ажылында четпестерни чайладыры, курлавырларны илередип, оларны долузу-биле ажыглаар дээш ажылды организастаарынче угланган.

Бистиң республикада ындыг комиссияларның составында 1500 ажыг хуучулар бар. Оларның хөй кезии хөй-ниитичи, ажыл-агыйжы улуг дуржулгалыг. Чаа соңгутканнарның мергежилин бедидери-биле райпо баштаар черлери семинарларны эрттирип, аңаа ревизия, инвентаризация кылырының, садыгны организастаарының чурум-негелдезиниң талазы-биле чогуур билиглерни оларга берген.

Хөй-ниитичи контролёрларның ажылын идепкейжидер, ооң дээштиг болуруң чедип алыр дээш Респотребсоюзтуң баштаар чери тускай хемчеглерни ажылдап кылган. Оларның кол угланыышкыны — комиссияларга тывыскан контрольдаар эрге-хүлээлгелерни долузу-биле ажыглап тургаш, садыгның дешпилгелиг чаа, таарымчалыг арга-хевирлерин шиңгээдир, чонга культурлуу-биле бараан болур, планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседирин хандырар, кооперацияның өнчү-хөреңгизин кадагалаар талазы-биле кооперацияның хөй талалыг ажылынга дуза чедирери болур.

Бо угланыышкынга кооперация контролюнуң комиссиялары элээн ажылды кылган. Чижекке Бии-Хем районнуң Хадың суурда магазинниң ажылын хайгаарап турар комиссияны айтып болур. Ол комиссияның кежигүннери көдээ магазин хереглекчилерни аъш-чем болгаш үлетпүр бараанныры-биле канчаар хандырып турарын үргүлчү хынап келген. Чоннуң чагыгларын күүседип турары, садыгжыларның күш-ажылын организастааны кандыгыл, хөй-ниитиниң өнчү-хөреңгизиниң камгалалы кайы хирел, садып алыкчыларга садыгжылар культурлуг бараан болуп турар бе дээрзин хынап, ажыктыг саналдарын, сүмелерин берип келген. Ооң түңнелинде магазин бараан саарылгазының, кежигүннер хүлээп алырының, дадывыр хавыраарының планнарын ай санында күүседип келген. Магазинниң иштиарыг-шевер, бараанны делгээни көрүштүг. Комиссияның ажылынга хөй-ниитичи контролёрларның идепкейлиг киржирин комиссия даргазы И. Шульгин чедип алган.

Респотребсоюзтуң баштаар чери бо комиссияның ажылының эки дуржулгазын өөренип көргеш, чер-черде кооперация контролюнуң комиссияларынга үлегер кылдыр нептередирин сүмелээн.

Кооперация контролюнуң хөй-ниити комиссиялары аңгы-аңгы хевирлерлиг болгаш олар райполарның, сельполарның баштаар черлеринге дээштиг дузаны чедирип турар. Садыг бүдүрүлгелеринде, ниитиниң чемненилге черлеринде үүрмектеп садарының өртектерин сагыырының талазы-биле хөй-ниити инспекторларының ролю база улуг. Ол инспекторлар өртек-үнениң доктааткаанын, бараан болгаш өске-даа өртектиг чүүлдерниң камгалалын хынаарынга боттарының үлүүн киирип турар.

Каа-Хем райпозунуң контроль-ревизия комиссиязының (даргазы И. Логинов) ажылы база идепкейлиг. Ооң кежигүннери садыг ажылын эки билир, идепкейлиг, хөй-ниити ажылынга сонуургалдыг эштер. Комиссия квартал санында планныг ажылдап, ону хажык чок күүседирин чедип ап турар. Ол комиссия складтар болгаш садыг-магазиннерниң ревизиязын болгаш инвентаризациязын кыска хуусаада, чогуур деңнелге кылып, илереэн четпестерни чайладыр дээш кызымак ажылдап турар.

Кооперация контролюнуң комиссияларының үлегерлиг ажылының өске-даа чижектерин көргүзүп болур. Ынчалза-даа республиканың кооперация садыының шугумунда улуг четпестер бар. Хөй-ниитичи контролёрларның дээштиг күжүн четче ажыглавайн турар. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик, Өвүр, Барыын-Хемчик райполарда, Сесерлиг сельпозунда хуучулардан тургустунган комиссияларның ажылы куду деңнелде.

Кооперация контролюнуң комиссияларының ажылын дээштиг болдурарын чедип алырын совет садыгның, ниитиниң чемненилгезин улам ыңай сайзырадырының айтырыглары негеп турар.

М. ЛЕГОСТАЕВА,
Тыва респотребсоюзтуң оргкилдизиниң инспектору.

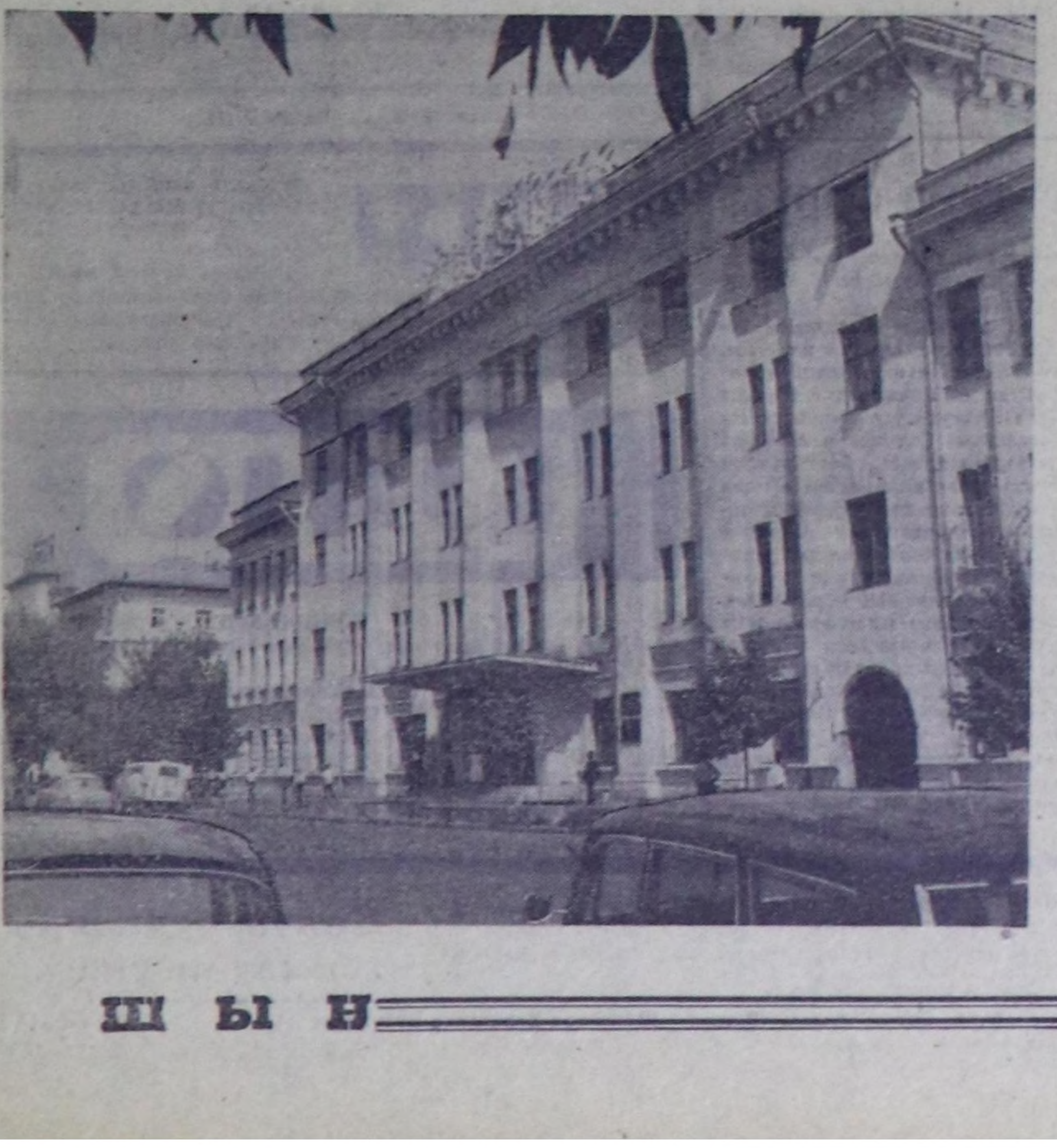

Бөгүн—Совет Чечен-Ингушетияның 50 чылы

ЧЕЧЕКТЕЛГЕН ЧАА АМЫДЫРАЛ

Совет Чечен-Ингуш АССР бодунуң 50 чыл оюн демдеглеп турар. ССР Эвилелиниң составынга бактаап киргеш, чартык чүс чыл дургузунда эртип келген ооң оруун **Чечен-Ингуш АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. И. Оздоев** СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

1922 чылдың ноябрь 30-де «Чечен автономнуг областың тургустунганының дугайында» декретти Бүгү-эвилелдиң Төп Күүсекчи Комитеди хүлээп алган деп, К. И. Оздоев чугаазын эгелээн. Чечен-Ингуш улустуң национал күрүнелиг болурунга эге базым ол болган.

Коммунистиг партияның удурталгазы-биле, орус улустуң болгаш бистиң чуртувустуң өске-даа улустарының акы-дуңма дузаламчызы-биле улуг чедиишкиннерни ол чедип алган.

Шаанда хааның Российяның хожудаңгай кыдыг-кызыгаар чери турган болза, ам Чечен-Ингуш АССР — чурттуң индустриалдыг улуг төптериниң бирээзи апарган. Республиканың үлетпүр бүдүрүлгезиниң ниити хемчээли чартык чүс чыл дургузунда 49 катап улгаткан. Ылаңгыя индустрияның кол адырлары болур нефть тывыжы болгаш нефть-химия, энергетика, машина тудуушкуну бедик темпилер-биле хөгжүп турар. «Кара алдынны» чылда казып тывары 20 миллион тонна ажып турар.

Көдээ ажыл-агыйга база улуг чаартылгалар болгулаан. Колхозтарның болгаш совхозтарның хову-шөлдери карак четпес чаптылып чорутулаан, а чер ажылдыгларның машина парыгында 13 муң трактор, 1200 ажыг тараа комбайны, 4000 хире чүък машиназы бар. Бүгү ажыл-агыйлар электрижиттинген. Мында 3000 ажыг специалист ажылдап турар.

Республиканың 30 ажыг ажыл-ишчилеринге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан. Оларның аразында — моон мурнунда механизаторлап турган, ам совхоз директору апарган Алхазур Кагерманов, саанчы Лемка Барахоева, малчын Наурды Эсмухамбетов болгаш өскелер-даа бар.

Кайнаар-даа көөрге, улуг чаартылгалар-ла, чаартылгалар. Ынчалзажок эң кол чүве болза, даг чурттугларның угаан-бодал амыдыралының чаартынып, өскерилгени болур. Чагаа номчудуп алыры-биле эртем-сургуулдуг кижи дилээр дээш бир аалдан өске аалче аныяк шаанда хап чорупп турганын аксакалдар ам-даа утпаан. Шаанда бүгү чеченнерге болгаш ингуштарга он шаа четпес башкы турган болза, ам республикада 12 муң башкы, ниити билигниң 500 ажыг школазы бар. Ол ышкаш күрүне университеди, институт, техникумнар бар апарган. Мында 27 муң ажыг аныяк оолдар, кыстар өөренип турар. Ийи муң эртем ажылдакчыларының аразында эртемнер докторлары база бар. Республиканың улус ажыл-агыйында ниитизи-биле 50 муң ажыг дээди болгаш ортумак тускай эртемниг специалистер ажылдап турар.

Республикада культура-чырыдыышкын албан черлериниң четкизиниң калбарганы-биле национал интеллигенцияның хөй санныг отряды тургустунган.

Улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге чедип алган чедиишкиннери дээш 1965 чылда республика Ленин ордени-биле шаңнаткан. Бо бүгү чаартылгаларны, өөрүнчүг, улуг чедиишкиннерни республика ленинчи национал политиканың ачызында чедип алган.

Даглыг чурттуң байырлалынга алдар болдуруп, демдеглээри-биле партия обкому, республиканың Дээди Совединиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели Грозный хоорайга улуг тураскаалды тургузар деп шиитпирлээн.

Тиилелге проспектиниң мурнунда улуг шөлге улустарның найыралының демдээ кылдыр кызыл граниттен кылган үш революсчу-демиселчиниң тураскаалы көстүп келир.

«Бо найырал — социализмниң өндүр чаагай чаалап алыышкыннарының бирээзи, совет ниитилелдиң күчүлүг шимчедикчи күжү, эң буянныг эчис сорулга — коммунизмни тургузар дээш ССРЭ-ниң бүгү националдарының ажылчы чоннарының чогаадыкчы чорууунуң эгээртинмес үнер дөзү» — деп. «ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында айыткан болгай.

Республиканың ажылчы чоннары чырыткылыг келир үе — коммунизмче бүгү совет улус-биле кады чорбушаан, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга күүседир дээш боттарының бүгү күжүн берип, ССРЭ-ниң чартык чүс чыл юбилейин төлептиг уткуп турарлар деп, К. И. Оздоев түңнелинде чугаалаан.

ЧУРУКТА: Грозный хоорай.

Чечен-Ингуш АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бажыңы.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ССРЭ 50 ЧЫЛ

ЛЕНИН МАҢАА АЖЫЛДАП ЧОРААН

Кремль, В. И. Лениннин кабинеди. Бистиң партиявыстың болгаш Совет күрүневистиң тургузукчузу 1918 чылдың марттан 1922 чылдың декабрь 12-ге чедир маңаа ажылдап турган. Хамааты дайынның дувүрээзиннинг чылдарында фронтулардан болгаш ховулардан, заводтардан болгаш фабрикалардан маңаа, В. И. Ленинге дыңнадыглар соксаал чок кээп турган. Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң Даргазының адынга чурттуң бүгү булуңнарындан ажылчы чоннарның муң-муң чагааларн кээп турган. А тараачыннар төлээлекчилери, ажылчыннар, эртемденнер, делегейниң ажылчын шимчээшкининиң ажылдакчылары база Кремльге чыглып кээп тургулаан.

Партияны болгаш чуртту удуртурунуң талазы-биле соңгаарладып болбас хөй санныг айтырыгларны шиитпирлевишаан, Владимир Ильич теоретиктиг ажылын база соксатпайн турган. Ооң кижи магадап ханмас ажылгыр тургазын мындыг чүүлден билип ап болур. Чүл дээрге Совет чазактың Петроградтан Москвага көжүп келгенинин соонда ооң бижээн ажылдары долу чыгдынган. Чогаалдарында он том болган. Ынчаарга сөөлгү томнарда кирген ооң чагаалары, телеграммалары, демдеглелдери болгаш өске-даа документилери ол он томда кирбээн болдур ийин. «Совет эрге-чагырганың ээлчеглиг сорулгалары», «Пролетар революциязы болгаш ренегат Каутский», «Күрүне дугайында», «Улуг эгелээшкин», «Пролетариат диктатуразының дугайында», «Коммунизмге «чөөнээриниң» уруглар аарыы», «Аъш-чем үндүрүүнүң дугайында» болгаш өске-даа хөй-хөй ындыг чугула ажылдарын Ленин ол чылдарда бижээн.

Хөй националдыг чуртка эрге-чагырганың ажылчын аңгыже шилчээшкиниң соонда эвилелчи федеративтиг күрүнени тургузуп болур аргалыының дугайында бодалды Владимир Ильич Октябрь революциязының мурнунда-ла чугаалап турган. Революция тиилээниниң соонда ол идеяны Ленин бүгү талалыг хөгжүдүп, хөй националдыг чаңгыс аай Совет күрүнени тургузар, чуртка социалистиг чаартылгаларны боттандырар талазы-биле партияның ажылын башкарып, национал айтырыгны шын шиитпирлээрин улуг ужур-дузалыг кылдыр көрген.

«Деникинни ашкан тиилелгелер дугайты Украинаның ажылчыннарынга болгаш тараачыннарынга» 1919 чылдың декабрьның төнчүзүнде бижээн чагаазынга Ленин мынча деп онзалап демдеглээн: «Национарның эки тура барымдаалаан эвилелин,— бир нация өске нацияга удур кандыг-даа күчү дүрүүшкүнүн черле болдура бербес эвилелин,— эң долу бүзүрежилгеге, акы-дуңма чаңгыс эптиг болуруң тодаргай медерел билиринге, черле эки тура барымдаалаан чөпшээрежилгеге үндезилеттинген эвилелди күзеп турар бис».

Совет республикаларының эң сырый эвилели чокта капиталистиг хүрээлээшкинниң байдалдарында оларның догуннаашкынын камгалап алырының аргазы чок; совет республикаларның сырый экономиктиг эвилели чокта империализмге үрегдеттирген бүдүрүкчү күштерни катап тургузары болгаш ажылчы чоннарның чаагай байдалын хандырары боттанып шыдавас; ындыг эвилел чаңгыс аай, ниити план ёзугаар хөгжүп орар социалистиг ажыл-агыйны тургузар арганы бээр деп, 1920 чылдың чайынында «Национал болгаш колония айтырыгларының талазы-биле тезистерниң эге баштайгы дезевилелинге» Владимир Ильич айыткан.

Деңэргелиг совет республикаларының эки тура барымдаалаан каттыжыышкынының дугайында баштыңчының идеязын партияның Төп Комитединиң 1922 чылдың октябрьда болган пленуму бүрүн деткээн. Лениниң саналдарынга үндезилээш, пленумнуң хүлээп алган резолюциязының бирги пунктузунга Украинаның, Белоруссияның, Закавказ республикаларының федерациязының болгаш РСФСР-ниң «ССР Эвилелинге» каттыжарының дугайында оларның аразынга керээни оларның тус бүрүзүнге «Эвилелдиң» составындан хостуг үнер эргени арттырып тургаш чарарының эргежок чугулазын хүлээп көрген.

Хамаарышпас бүгү республикаларның компартияларының Төп Комитеттери ол идеяны изин-биле деткээн, ол идея бүгү чуртту хаара туткан, ёзулуг бүгү улусчу каттыштырыкчы шимчээшкин кылдыр боттанган.

Берге аараан турган-ла, Советтерниң Бирги Бүгү-эвилел съездизи эртип турган декабрь 30-де болгаш ооң дараазында хүн-даа Владимир Ильич Ленин «Националдар дугайында азы «Автономизация» дугайында айтырыгга» деп чагааларын машинакчыга адап берген. Партияның национал политиказының эң чугула айтырыгларын, бистиң Төрээн чуртувустуң улустарының аразынга харылзаа байдалдарының айтырыгларын ол чагааларынга Ленин чырыткан.

Лениниң Кремльге ажылдап чораан кабинединде болгаш чурттап турган квартиразында бүгү-ле чүүлдерни ооң амыдырал-чуртталгазының үезинде ышкаш кылдыр шак мынчаар арттырган, ол бүгү чүүлдер аныяк Совет республикага аар-берге үеде ооң чорудуп турганы аажок улуг ажылының дугайын ол хевээрзин сагындырып келир.

Бо бөдүүн кабинет ышкаш, кижилерниң чүректерин бодунче шак мынчаддыр хаара тудуп келир ындыг черлер оран кырында ховар. Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары, даштыкыдан аалчылар бо-же Владимир Ильичиге өндүр чаагай өөрүп четтиришкин болгаш ханы хүндүткел-биле кээп турар. Лениниң үндезилеп тургусканы ССР Эвилелиниң тургустунганының чартык чүс чыл юбилейиниң бо бүдүүзүнде Кремльде кижилер онза хөй кээп турар.

Чоокшулап келген юбилейге холбаштыр эвилелдешкен республикаларның хүннери Москвада, ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйы чедиишкиннериниң делгелгезинде, ССРЭ-ниң улустарының найыралының болгаш сырый каттыжыышкынының сеткил өөрүнчүг байырлалы кылдыр эртип турар. Экономиканың, эртемниң, культураның хөгжүлдезинге республикаларның ажылчы чоннарының чедиишкиннериниң дугайында мурнакчы кижилерниң ол хүннер үезинде чугаалары Ильичиге, Коммунистиг партияга рапорт кылдыр чаңгыланып турар. Ынчангаш делегацияларның тус бүрүзү Москвадан чоруптарының мурнунда баштыңчының Кремльде кабинединге болгаш квартиразынга кээп турар. Туркменияның ажылчыннары, эртемденнери, культуразының болгаш уран чүүлүнүң ажылдакчылары маңаа баштай чорааннарның бирээзи болган. Ильичиниң маңаа кылып турган аажок улуг ажылының дугайында, бистиң чуртувуска национал айтырыгны шын шиитпирлээринче, ылангыя Ортаа Азияга национал-күрүне тургузуушкунунче кайы хире хөй күштү болгаш кичээнгейни ооң салып чорааның дугайында чугааны хүннээректиг республиканың төлээлекчилери чаагай сеткил ханыышкын-биле дыңнаан.

Ортаа Азия республикаларының дугайында баштыңчының айтыышкыннары күүсеттинген, ол республикалар боттарының национал экономиказын болгаш культуразын дүргени хөгжүдериниң аргазын алган деп чүвени фактылар тодаргай бадыткап турар болгай.

Совет Туркменистанның баштайгы хүннериниң дугайын аалчыларга Кремльде камныы-биле кадагалаттынып чыдар «Туркменистан» дээр фотографиялар альбому болгаш ынчан республиканың Улус Комиссарлар Чөвүлелиниң В. И. Ленинге чоруткан чагаазы сагындырып келир. Ол альбомнуң болгаш чагааның дугайын делегацияның кежигүннери билбес болган. Ынчангаш улуг эштериниң улуг баштыңчыга бижээн чагаазын олар улуг совуургал-биле номчааннар:

«Силерниң күжениишкиниңерниң ачызында Туркменистан чүс-чүс чылдардагы уйгузундан одунган болгаш Чөөн чүкте социалистиг революцияның мурнуу одурууда болу берди... Национал айтырыг талазы-биле Силерниң айтыышкыннарыңар болгаш ол талазы-биле РКП-ның XII съездизиниң шиитпирлери шыныгла болду.

Бо альбомда сөөлгү чылдарда революцияның шылгараңгай чүүлдерин көргүскен. Дарлаттырган аңгыларның улуг баштыңчызынга бердинишкинниң болгаш ынакшылдың демдээ кылдыр Туркменистан Республика Совет Туркменистанның фотография чуруктарында көргүскен бо альбомну хүлээп алырыңарны дилеп, ооң-биле кады ажылчы чоннуң чаагай чоруу дээш Силерниң эң-не дүрген кадыкшып сегий бээриңерни изин-биле күзеп турарын илергейлеп тур» деп, ол чагаада бижээн.

Эстон, Кыргыс, Таджик, Армян, Латви, Молдав, Литва, Азербайджан, Грузин, Казах ССР-лерниң хүннериниң маңаа чораан киржикчилери база хөй солун чүүлдерни билип алган. Чижээлээрге, Закавказье республикаларының делегацияларының кежигүннери Лениниң кабинединде Кавказтың чурт чуруунда этнографтыг барымдааларны киирип кааныче улуг кичээнгейни салганнар.

1922 чылда Закавказье федерациязының тургустунганы-биле холбаштыр Кавказта национал айтырыгны шын шиитпирлээринче Владимир Ильич онза кичээнгейни салган. Ооң этнографтыг составының дугайында барымдааларны Ильичиниң бодунуң дилээни ёзугаар чурт чуруунга киирген турган...

В. И. Ленин-биле холбаалыг бүгү чүүлдер совет кижиге эргим үнелиг. Баштыңчының Кремльде ажылдап чораан кабинединге болгаш чурттап чораан квартиразынга келген кижилерниң демдеглелдер кылыр дептеринде сеткил бөргүнчүг одуруглар бар. Оларның тус бүрүзү Ленинге болгаш ооң тургусканы Коммунистиг партиязынга кайгамчык улуг хүндүткелди болгаш ынакшылды херечилеп, бистиң хөй националдыг Төрээн чуртувустуң болгаш делегейниң бүгү улустарының чаагай чоруунуң мурнуунда баштыңчының кылган амыдыралчы өндүр улуг эрес-маадыр чоруу дээш аңаа изин-биле өөрүп четтиришкинин илередип турар.

Демдеглелдиң каш-каш дептерин ажып көөрге, бистиң чуртувустуң барык бүгү улустарының, чер бөмбүрзээниң чүс ажыг чурттарының улустарының дылдарында демдеглелдер бар болуп турар. Ынчангаш маңаа чораан бразиль коммунистерниң бирээзиниң ол номну делегейде эң-не интернационалчы ном деп адааны долу барымдаалыг.

МОСКВА.

В. КНЯЗЕВ.
(СЭТА).

БОЛГАРИЯ. Софияда улуг «Интерпрессфото-72» делгелге ажыттынган. Беш диптиң бежен чуртунуң депшилгелиг фотодокументалистери бөгүнгү делегейни көргүзер, улуг болгаш сонуурганчыг панораманы тургускан.

«Л. И. Брежнев Рено заводта» деп чурукту тырттырганы дээш СЭТА-ның фотокорреспондентизи В. Мусаэльян амгы үе болуушкуннарын көргүзер салбырның алдын медалы-биле шаңнаткан.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Делегейде улуг сонуургал

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке баштаткан ССРЭ-ниң партия-чазак төлээлериниң Венгрияга албанның найыралчы аян-чоруун кылып чеде бергенин делегейниң хөй-ниитизи болгаш даштыкы чурттарның парлалгазы аажок сонуургап турар. Делегейниң социалистиг болгаш өске-даа чурттарының солуннары, информация агентилелдери, радио, телевидениези ук төлээлерниң Будапештиде чеде бергенин дыңнаткаш, оларны Венгрияның найысылалы чүректиң ханызындан акы-дуңма найыралдыг хүлээп алган деп демдеглээн. ССРЭ биле Венгрияның партия-чазак төлээлериниң аразында чугаалажыышкыннар эгелээнин, ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадарга Ленин орденин тывыскаанын болгаш орден тывысырының ёзулалынга Л. И. Брежнев биле Я. Кадарның чугааларын парлалга көскү черлеринге парлап дыңнаткан.

Будапештиниң солуннары ол болуушкунну тырттырган хөй-хөй чуруктарны бирги арыннарынга парлап үндүрген. Олар акы-дуңма совет-венгр харылзааларны быжыктырарынга, бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының чаңгыс эви биле сырый каттыжыышкынын быжыглаарынга ук аян-чоруктуң улуг ужур-дузалыын демдеглээн. «Эшти хирлап» солун ийи чурттуң улустарының бузулбас найыралынга тураскааткан редакция чүүлүн парлап үндүрген. «Биске эң эргим аалчылар келген. Эш Л. И. Брежневке баштаткан совет партия-чазак төлээлериниң венгр черге келген чоруунуң чаагай чогуурун, өөрүнчүг солун чүүлдерни көөрүн, социализмниң, тайбыңның болгаш кижи төрелгетенниң депшилгезиниң өндүр улуг херээ дээш чугаалажыышкыннарга үре-түңнелдиг болурун күзеп тур бис» деп, ол чүүлде чугаалаан.

Венгр улустуң амыдыралынга «совет-венгр найырал чүнүң-биле-даа деңнешпес черни ээлеп турар; ук найырал кижиниң организминге эргежок чугула кислород дег, шынап-ла солуттунмас» деп айыткаш, ийи чурт чаңгыс аай принциптерлиг, сорулгаларлыы-биле быжыг холбаалыг деп, Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының бүгү чурттары-биле дем каттыштырып ажылдаары Венгрияның даштыкы политиказының үндезини болгай деп, ук солун айыткан.

Л. И. Брежневке баштаткан совет партия-чазак төлээлериниң Венгрияда чоруп турарының дугайында материалдарны социалистиг өске-даа чурттарның солуннары көскү черлеринде парлап турар.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ бо ХҮННЕРДЕ

ПКАП ТК-ның пленумунда

ВАРШАВА. (СЭТА). Аныяк салгалдың ажыл-херектеринге хамаарыштыр партияның үндезин сорулгазы болгаш партияның аныяктар ортузунга бүгү идей-кижизиделге ажылының кол чүүлү болза, Польшага социализмни улам ыңай тудуп тургузарының программазы болур деп, ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек ПКАП ТК-ның Варшавада эртип турар пленумунга медеглээн.

Амгы пленумнуң чугаалажыр темалары —ниитилелге аажок улуг ужур-дузалыг айтырыглар. Аныяктар улустуң чарылбас кезээ, ооң келир болгаш амгы үези болгай деп, Э. Герек оон ыңай чугаалаан. Аныяктарны кижизидеринге партияның, күрүне биле улустуң сорулгаларының дугайында тезистер төлевилелин чүүл-бүрү деңнелдерге чугаалашкан. Польшага социализмни улам ыңай тургузарының программазын барымдаалап тургаш, ол тезистерни тургускан. ПКАП-тың VI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүрген ол программаны күүседиринче кол кичээнгейни салып турар бис деп, ПКАП ТК-ның Бирги секретары демдеглээн.

Улустуң мурнунга бистиң партиявыстың салып турар программазы ол. Ол программа ооң-биле чергелештир поляктарның бүгү аныяк салгакчыларынга база төөгүлүг сорулга бооп турар деп, ПКАП ТК-ның Бирги секретары демдеглээн. Ону боттандырары Польшаның социалистиг хөгжүлдезинге кайгамчык улуг болуушкун болур. Социализм болза чүгле сайзырааңгай болгаш амгы үениң чаа материалдыг-бүдүрүлге баазазы эвес, харын ниитилел харылзааларының улам бедик деңнелдиг болган турар үе-чадазы база ол болгай деп, Э. Герек демдеглээн. Чогум-на ындыг төлээде, аныяк салгакчыларның ортузунга идей-кижизиделге ажылын хавыладырын аажок чугулалап көргеш, кижизидилгениң социалистиг утказын шынарлыг болурунче, ону боттандырарын чедип алырының аргаларынче кол кичээнгейни салып турар бис деп, ПКАП ТК-ның Бирги секретары чугаалаан.

Л. Корвалан Прагада келген

ПРАГА. (СЭТА). ЧКП ТК-ның чалааны ёзугаар ЧССР-де чоруп турар. Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Л. Корваланны ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Г. Гусак Прагага хүлээп алган.

Найыралдыг ужуражыышкын бооп турда, ЧКП-ның XIV съездизиниң шиитпирлерин күүседириниң херээнге чедип алдынган түңнелдерни болгаш политика, экономика, культура талазы-биле Чехословакияның Компартиязының мурнунда тургустунган кол сорулгаларны Л. Корвалаңга Г. Гусак дыңнаткан.

Л. Корвалан империалистиг монополияларга болгаш чурт иштиниң реакциязынга удур демиселге ажылчы чоннуң чаңгыс эвин быжыглаарының херээнге Чилиниң Улусчу чаңгыс эп чазааның болгаш Коммунистиг партиязының сорулгаларын чугаалаан.

КОМПАРТИЯНЫҢ БЕШКИ СЪЕЗДИЗИ

ПАРИЖ. (СЭТА). Пуэнт-а-Питрден келген дыңнадыгларны ёзугаар алырга, аңаа Гваделупаның Коммунистиг партиязының ээлчеглиг V съездизи болган. Ооң ажылынга 159 делегат киришкен. Съездиге акы-дуңма коммунистиг партияларның ССРЭ-ден, Франциядан, Чилиден, Гвианадан, Мартиникадан барган төлээлекчилери киришкен. Съездиге акы-дуңма 30 ажыг партиялардан байыр чедирген чагаалар келген.

ГКП ТК-ның Чиңгине секретары Ги Данеит отчёттуг илеткел киирген. Ук илеткелде амгы үеде делегейниң база Гваделупаның политиктиг, экономиктиг болгаш социал байдалын анализтээн, боттарының материалдыг байдалын экижидери дээш, колония ёзу-чурумунуң уржуктарын бүрүн узуткаары болгаш боттарының күзээнин ёзугаар күрүне эрге-чагыргазын тургузуп алыр бүрүн эргезин хүлээп көөрү дээш, Гваделупага ёзулуг автономия эргезин тыпсыры дээш чурттуң демисел чорудуп турар ажылчы массаларын улам ыңай мобилизастаар талазы-биле партияның ажыл-чорудулгазының сорулгаларын тодаргайлап айыткан.

А. А. ГРЕЧКО ФРАНЦИЯДА

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияда албанның аян-чоруун кылып чоруп турар, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречкога алдар кылдыр Францияның национал камгалалының күрүне министри М. Дебре Парижке дүъштеки шайлалга тургускан.

Шайлалгага Францияның албан кижилери киришкен.

ССРЭ-ниң камгалал министриниң Францияга аян-чорук кылып келгени ийи чурттуң аразында харылзааларның доктаамал быжыгып турарының херечизи болгаш кады ажылдажылганы калбартып быжыктырарынче угланган политиканың, дүшкүүрлүг байдалды чавырылдырарының үлегер-чижээ болур деп, шайлалгага киришкеннерге М. Дебре медеглээн. М. Дебре Европаның тайбың келир үезинге француз-совет кады ажылдажылганы быжыглаарының онза ужур-дузалыын демдеглээн.

Франция-биле харылзааларны калбартып, быжыглаарынче угланыышкын—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIV съездизиниң документилеринде айыткан чайгылыш чок угланыышкын болгай деп, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко харыы чугаазынга медеглээн. Совет Эвилели биле Франция кады ажылдажылгалыг туруп болур улуг аргаларлыг. Ук кады ажылдажылга тайбыңны быжыглаар, Европада болгаш бүгү делегейде байдалдың дүшкүүрлүүн чавырылдырарын улам ханыладыр сорулгалыг деп, А. А. Гречко чугаалаан.

СИРИЯ: бүзүрел болгаш шиитпирлиг тура-соруктуг

ДАМАСК. (СЭТА-ның корр). Голан тейлери бо-ла болгай. Кончуг каас-чараш болгаш байлак чер. Сирия тараачыннар ында-мында ажылдаап турар. Ынчалза-даа бистиң машиналарывыс барыын чүкче ыңайлаан тудум-на дыйлаңнаан оңгулар, четки-биле шып каан автомашиналар, ыяш-даш аразында чажырып тургузуп каан үгер-боолар улам хөй көстүр апарган. Бистиң мурнувуста фронт шугуму бар.

Маңаа каш-ла хонук мурнунда, ноябрь 21-де, изиг тулчуушкун болган. Аңаа үгер-боолар, ужар чүүл, танкылар киришкен. Фронт чоогунда турар тайбың чурттакчылыг элээн каш черлерни израиль аг-шериглерниң өнчүк-чоңгаалыг ёзу-биле адып-боолаанынга харыы кылдыр сирия шериг агрессорларга согуушкун таварыштырган. Дайзын дириг күш болгаш техника талазы-биле улуг когаралга таварышкан. Ол сес ажыг шакта үргүлчүлээн тулчуушкун дээрге фронтунуң сирия-израиль талазынга 1967 чылдан бээр эң улуг тулчуушкун деп ук черниң хайгааракчылары чугаалап турар.

Бистер сирия шеригниң бир артиллерия туружунга хап чеде бердивис. Орук ара көөрүвүске ында-мында бомбалар дүшкен черлер ойлуп чаштагылай берген чыткылаар, чазылган октарның артынчылары дадара берген бола чыдар. Чамдык черлерни частыышкыннар шуут кара деъе кылдыр чара шаап каапкан болгулаар.

Артиллеристер боттарының үгер-бооларының чанында турлар. Оларның арын-шырайы шириин, шиитпирлиг болур. Шупту тулчуушкунга ыяк белен.

Ноябрь 21-де бистиң батареявыс израиль «фантомнар» узук-соксаал чокка бомбалап турда-ла, дайзынның туружунче каш шак дургузунда боолап турган. Зенитчилер база багай эвес ходелип турдулар. Бистиң туружувусче чаңгыс-даа израиль бомбаның дүшпээни болгаш бистен чаңгыс-даа кижиниң оскундурбааны оларның улуг ачы-хавыязы бооп турар — деп, лейтенант Мунзар чугаалай-дыр.

Бистиң шынныг демиселивиске дузалажып турары дээш, оларның биске Төрээн чуртувусту, сирия улустуң аас-кежиин болгаш келир үезин камгалазын дээш берген кайгамчыктыг боо-чепсээ дээш Совет Эвилелинге база ооң улузунга бистиң дайынчыларывыстың мурнундан өөрүп четтирерин илередиксеп тур мен деп лейтенант Мунзар уламчылай-дыр.

Бо хүннерде Голанның бедик тейлери ыржым-на чүве. Ынчалза-даа ол шыпшың чоруктан серемчилелдиг турары база чугула. Тель-Авивтиң эжелекчи бөлүктери АКШ-ка деткидип алгаш, боттарының араатанзыг планнарын ам-даа үргүлчүлээр деп чүвени израиль аг-шериглерниң Сирияга удур бо-ла чөгээлиг халдаашкыннары сагындырып турардыр. Ынчалза-даа Израильдиң кордаашкыны ылап-ла буурап дүжер. Тель-Авивтиң кандыг-даа агрессчи халдаашкынны чогуур ойтур шавыышкынга таварыжыр дээрзинге Сирияның шеригиниң дайынчы белеткели, эки өөредилгези болгаш быжыг сагыш-сеткили бүзүредип турар.

В. УРОНОВ.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

ВАСЮКОВ МУРНАП ТУРАР

БАКУ. (СЭТА-ның корр). Эр улустуң чуртка бирги чери дээш хөл-шыдыраа маргылдаазы ургулчүлеп турар. Ноябрь 28-те Васюков Разуваевти болгаш Балашовту тиилээн. Григорян Джинджихашвилини, Альбурт Куфельдти удуп алганнар. Бронштейн Фурманга уттургаш, Шамкович болгаш Рашковский-биле хайымнашкылаан. Ол ышкаш Куфельд биле Рашковский, Зильберштейн-биле Лейн олар база-ла хайым түңнелдерлиг болгулаан.

Бо маргылдааның сески салыының соонда москвачы гроссмейстер Васюков 5,5 санныг бооп, мурнай берген. Оон Таль, Мухин, Фурман, Тукмаков болгаш Лейн суглар чүгле чартыл-чартык сан четпес, ызырты чоруп турар.

Дүүн, ноябрь 29-та — тоску салыг болган.

СЕЗОННУ АЖЫТКАН

Таңды районнуң спортчулары спорттуң кышкы сезонунуң байырлыг ажыдыышкынын Бай-Хаак суурга кылган. Ооң программазынга аңгы-аңгы хемчээлдерге хаак маргылдаазын кирген. Аңаа районнуң 180 ажыг шилиндек хаакчылары киришкен.

Херээженнерниң 5 километр чарыжынга Бай-Хаакта уруглар спорт школазының тренери Галина Трубицына 27 минута 30 секунда эрткеш, кымга-даа аштырбаан.

Эр улустуң он километрге бирги чер дээш демисел Хову-Аксында уруглар спорт школазының тренери Владимир Ковалева-биле ооң өөреникчизи онгу классты Сергей Бабкинниң аразынга болган. Ынчалза-даа дуржулгазы улуг, бирги разрядчы Владимир Ковалев камнап алган күжүн сөөлгү километрлерге үндүргеш, финишке Бабкинни мурнап келген. Ооң шагы 41 минута 56 секунда болган.

Уруглар үш километрге чарыжынга Бай-Хаак ортумак школазының тоску клазының өөреникчизи Валя Федорова шылгараан. Ооң командада эштери Наташа Назарова биле Валя Оюн ийиги, үшкү черлерни үлешкеннер. Оолдарның 5 километр черге чарыжынга Юрий Реут тиилээн.

Маргылдааның түңнелинде команда талазы-биле Бай-Хаактың спортчулары бирги черни алганнар.

(Бистиң корр.).

телевидение

НОЯБРЬ 30-ДЕ

МОСКВАДАН

15.40—«Бузулбас эвилел». Марий АССР. 16.10—«Истекчи, мен...» Уран-чечен фильм. 17.35—Ынакшылдың өскерлии. Фильм-концерт. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30—18.40— Чапсар. 18.40—«Правда» солуннуң политиктиг тайылбырлакчызы Ю. Жуков телекөрүкчүлерниң айтырыгларынга харыылап тур. 19.10—«Визиварошта чай». Уран-чечен телефильм. Венгрия. 2-ги серия.

КЫЗЫЛДАН

20.00— Телемедээлер. 20.20—«Телетей». Дамчыдылга. 20.30—Киножурнал. 20.40—Телемедээлер. 20.50—Чарлалдар, реклама. 20.55—«ССРЭ-ниң 50 чылынга уткуштур». Татар АССР-ниң алдарлыг артизи З. Шихмурзаеваның концерти. 21.35—Санитар чырыдыышкын бажыңы көргүзүп тур. «Кадык болур дизе». Кыска метражтыг фильм.

МОСКВАДАН

21.45—«Че-ве, оолдар!». 23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

агаар

Бөгүн республиканың бүргеп, аязыр, чамдык черлерге хар чаар. Барыын угланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температуразы даглыг черлерге 2—7, өскелеринге 14—19 градус соор.

Кызылга бүргеп, аязыр, хар чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы 17—19 градус соок болур.

КИНО

НОЯБРЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: Шпагалыг ыдыктыг кижи» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Зося» 15.00, «Херээженнер болгаш берсальерлер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шулбустуң чалчалары» 15.00, 18.40, «Тарымал тооруктар» 16.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сойгалаашкын» 9.00, 10.50, «Өлүрүкчү чорук дээш буруудаттырып турар» 12.40, 14.30, «Дошкуурал дугайында баллада» 16.30, 18.50, 20.40 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ
Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63. редакторнуң оралакчыларының 35-24. пропаганда килдизиниң 23-54. харыысалгалыг секретарьның 23-35. партийжи амыдырал килдизиниң 27-13. культура килдизиниң 23-54. көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47. үдептүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.
Солун неделяда 6 катап үнер
Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—01119.